

tis, inquit, pro certo quod ipse est cum Domino Jesu Christo in regno cœlorum, et Deus in cœlis coronavit eum coram se. His ita dictis, disparuit, et frater ille lætus ab oratione surrexit. Hanc itaque visionem sacerdos ille mihi familiariter narravit, et verum est testimonium ejus, sed ipse non vult eam interim divulgare, ne forte ei in odium vel

A jactantiam verteretur. Nolui tamen divina opera silentio tegere; sed ea scripto memoriæ commendare, et maxime quia præconia sanctitatis domni Willelmi prioris nullus suorum fidelium discipulorum debeat reticere, sed prædicare, laudare, lætari, atque gaudere. Valet.

VITA B. HUGONIS DE LACERTA

S. STEPHANI, ORDINIS GRANDIMONTENSIS INSTITUTORIS, DISCIPULI

Auctore Guillelmo DANDINA, Grandimontensi, cognomento de S. Savino, suppari.

(Post annum 1157.)

(MARTEN., *Ampl. Coll.* VI, 1143, ex codice Grandimontensi ætate ipsius auctoris exarato.)

1. Igitur dominus Stephanus pater primus et fundator totius religionis nostræ per quem divina clementia nobis et per nos cæteris lumen veritatis innotuit, Arvernensis oriundus certa plurimorum relatione comprobatur et creditur. Nam cum primum sanctus Dei generis nobilitatem, amorem rerum, fluxam sæculi gloriam, escarum variam delectationem, et reliqua remissionis blandimenta, quasi quodam vitaret incendium, quodam rapido cursu pervenit Muretum, in quo se constituens, novus hospes habitavit. Exinde cum voluntati ejus merita religionis succrescerent, jam omnibus sæculi vinculis liber, arduum atque asperum arripuit institutum. Disponens igitur lege vitæ durioris se stringere, inedix et vigiliarum tantum patiens cœpit esse, ut eum sibi fore crudelem non dubitares. Pernoctans in oratione, edebat semel in die, sæpissime tantum post solis occasum; nonnunquam bi-duo, triduo jejunos permanens, quarto demum reficiebatur die; sumebat vero panem et salem quandoque, potumque perparvulum aquæ, unguenta penitus repudians. De vino quoque putavimus melius reticere, quam quidquam dicere, præsertim cum illum ab eo penitus triginta annis continuis abstinnisse audivimus, nisi cum communionem Domini acciperet in decretis sibi diebus. Quanto autem pannorum in æstate fruebatur, tanto in hieme erat contentus: quibus etenim in die, eisdem utebatur in nocte. Quietis autem membra concedens, duobus invicem conjunctis asseribus atque cilio utebatur; lorica tamen sæpè induta desuper, aliquoties etiam super nudam humum jacebat. Cujus etenim vita sermone est satis luculento, caro paterni amoris studio, alias scripta in sacratoribus locis pro summo honore habetur et conservatur. Hic denique ex quo eremum aridam intravit, Christo servire ex corde desiderans, ut de suis aliorumque meritis mercedem in cœlis acciperet copiosam, fra-

B trum habitantium in unum exstitit pater atque minister; in qua cum eis habitans, quotidie in opere Dei succrescebat, formam tenens illius Ecclesiæ primitivæ, de qua in Actibus apostolorum legitur: *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una; nec quisquam suum ibi esse aliquid dicebat; sed erant illis omnia communia* (Act. iv).

2. Fuit enim in diebus illis in Lemovicinio vir beatæ memoriæ frater, Hugo Lacerta cognomine, qui a primævis pueritiæ suæ annis ætatem moribus transiens, secundum quod scriptum est, innocentis habitavit domum; qui cum legitimis altisque exortus esset parentibus, ipsum jam quasi senescentem mundum cum concupiscentiis suis sprevit atque calcavit. Quanta eum Deus bonitate quantaque virtute mirificavit, cum adhuc florens militaret in sæculo, ad ædificationem omnium nostrum, ne æmuli inveniamur, utrumque explicare debemus.

3. O virum laudabilem! o virum cunctis amabilem! quem in infantia sic divina prælegit gratia, sic præsignavit prodesse futuris, quod vulgo a cœvis Deus fecit illum amari, meruit sanctus nuncupari: hic autem adhuc puer, cum ad ecclesiam cum parentibus sæpè conveniret, nec infantium lascivias, nec puerorum negligentias sectabatur, sed tantum ea quæ legebantur auscultabat.

4. Cum autem esset miles jam factus, pauperum Christi non immemor fuit, ipse pauper futurus; religiosos enim ac cæteros quoscunque secum hospitabatur, semper una domo, una mensa e sumptibus suis hilaris dator diligenter reficiebat; unicuique vero parcimoniam suam de facultatibus suis valde optime, prout poterat, dividebat, esurientes alebat, nudisque vestimenta præbebat, pupillos quoque et viduas, infirmos atque captivos in tribulatione eorum confortans, visitabat; peregrinis defunctis atque vicinis sepulturam sollicitus exhibebat. Quid plura? non habentibus ligones et cætera

labori necessaria humilis humiliter ministrabat.

5. Nullus namque, juxta magistri nostri sententiam, perfecte abstinens prædicatur, nisi is qui ea coram se positus quæ amplius appetit desiderium suum illeceus calcet et frangit; tanta autem præditus Dei famulus abstinentia sese inclinaverat, quod sæpissime a licitis quibus libere uti poterat, jejunos exstebat. Cumque sibi suisque amicis diversæ epulæ diverso genere posita mensa apponerentur, tunc inde quasi subtristis consurgens, ventris dolorem aut causam aliam se perpeti simulabat. Cœnatis itaque omnibus, incœnatus sæpe solus manebat; non suis, ut militaris ille assolet ordo, pro variis et delicatis cibus unquam tædio fuit, iis solum quæ dabantur contentus, nihil amplius requisivit.

6. Castello autem in eo quo famulus Dei commorabatur, diebus Dominicis quidam pauperrimus devote ad ecclesiam veniebat oraturus, quem adeo omnibus cura familiaris attenuaverat bonis, quatenus minime haberet, exceptis quibus nescio semicinctiis unde pudibunda sua protegere posset, quæ ita videbantur resarcita ex aliis, quod vix aut nunquam posset discerni cujus antea existissent coloris. Hæc itaque talia, ut dictum est, Dei miles gemens et suspirans, propter Christum ex toto corde cupiebat habere; insuper et sibi per totam vitam suam sperabat sufficere posse.

7. Erat autem alius in prædicto loco, pauper tantum rebus, sed dives, ut credo, virtutibus, qui multo sudore toto anno sibi et familiæ suæ cum ligone teauem victum acquireret: huic vero erat ædicula tam pauper, tamque angusta, quod ex penulis juniperi aliorumque humilium arbustorum, collo quidem suo delatis, in ipso ostiolo prope limen se focularet; sic enim undique fabrica illa urgebatur angustia, ut ibi manentibus difficiliter valde pateret egressus; tale namque hospitium vir sæpeditus, ut lucrifaceret Christum, cogitabat fore sibi necessarium, reminiscens Scripturæ illius dicentis: *Quam arcta est via quæ ducit ad vitam!* (Matth. vii, 14.)

8. Operæ pretium est et nostræ ædificationi valde necessarium huic etiam illud inserere lectioni, qualiter Dei famulus se adaptabat in spiritu non solum pauperibus, sed et inmundis animalibus. Quædam autem in præfato castello de sub cujusdam scala, stratu ex vilibus paleis atque minutis sibi parto, sus immunda jacebat, quam cum inibi vir Dei frequentissime jacentem ac volutantem prope aspiceret, tristis et stupefactus secum dicebat: « Quomodo vivo? quid miser propter Christum sustineo? » Nam tantum in amorem Christi ille jam promptus fuerat, ut tale cubiculum libentissime susciperet, si tempus suæ conversationis permitteret.

9. Perfectæ enim vitæ atque summæ scientiæ est habere in sæculo quod subsequente recitatur capitulo. Religiosus autem et pius miles in omnibus et pro omnibus magis Christo obediens quam sæculo,

A quidquid ex religiosa invitatus acquirebat militia, ad usum bonum, quantum poterat, expendere semper studebat; qui cum ad militare ex præcepto domini sui compelleretur negotium, cui tamen propter beneficium non valebat suum defraudare servitium, Deo volens adhærere, promittebat nihil ibi se facturum nisi ejus obsequium, videlicet ex utraque parte dissipare malum et inquirere bonum; sed ut redderet Cæsari quæ sunt Cæsaris, ac si vellet omnia capere, incipiebat quandoque primus abire. Reddens ergo quæ Dei sunt Deo, fugabat quos capere volebat; quos vero alii impedire tentabant, ipse prior capiebat, ac deinde locis convenientibus salvos atque solutos abire sinebat. De cætero autem portionem quæ se contingeret a commilitonibus suis im-

B portune exigebat, hac tamen intentione, ut illi qui amiserant non sine lucro reportarent ab eo. Cum autem ad omnia Dei miles se tam sapienter disponeret, propter conversationis suæ studium charus acceptusque Deo a populo judicatus est. Quodam ergo tempore dum ex more de contemptu sæculi tacitus secum disputaret, æternam potius quam præsentem vitam ac transitoriam approbans, placuit de terra et de cognatione sua egredi, et in aliena peregrinari. Hinc est quod per aliquod tempus quo iret aut quomodo fieret secum deliberaret, votum vovens Deo, proposuit Jerosolymam pergere, Christo militaturus, ac inde nunquam ad propria reversurus. Cumque Dei miles accepto tempore, expensis dispositis, collectis sociis, optatum iter diebus multis perageret, quemdam ejusdem itineris socium, gratia Dei præcedente, invenire meruit, qui et ei voluntarie suppleret necessaria, si ei facultas hominum, et dives multum auri et argenti et possessionum, ac familia multa nimis adornatus: denique dum ex more viatorum invicem de pluribus sermocerentur, contigit ut omnium judicio præstantissimus esse et consilio et verbo decerneretur, quem siquidem cum tanta gratia dives ille quotidie cerneret sublimari, ita et amicum et familiarem sibi præfecit, ut ambo scypho uno, lance una refocillarentur, et relicto suorum consilio [f. consortio] ejus solo potiretur proprio. Cumque itineris cœpti maturitate viam conficerent, contigit ut Jerosolymis sani et incolumes applicarent; deinde dum ex sudore multo fessa membra recreassent, ut locus obtulit, cum donariis copiosis per loca sancta perrexerunt oraturi. Erat enim Dei miles præterea deditus in elemosynis, orationibus ac frequentioribus jejuniis, et omnibus pro posse suo obediens vitæ æternæ mandatis; religionis autem gratia reclusos ac cæteros religiosos frequentissime visitabat, cupiens tam prædicatione eorum instrui quam præsentia recreari. Fere enim per biennium sæculum Christo exhibens obsequium, vir Dei ibi quandoque miles exstitit, quandoque et peregrinus.

10. Interea causa exstitit, quod dives et socius reverti ad propria compelleretur: erat enim multo

negotio plena. Quam cum venerabili viro per ordinem exposuisset, venire mox secum quantocius ut familiarem rogavit et amicum. Cui ille : « Nequaquam ego quod rogas facere possum; nam huc ad hoc veni, ut Dei servitio dies vitæ meæ redimerem residuos. » Rursus dives ait : « Occasionem quæris, ne mihi quod rogo præstare debeas; sed quia longa et laboriosa nobis restat via, ne cuncteris, amice dulcissime, meis parere sermonibus : promitto enim huc me reversurum, si tu vis, in proximo tecum. » Tunc ille victus his precibus acquievit : nulla in medium mora. Quod ergo supererat de thesauris suis incunctanter jubet præparari, unde et supplementum haberent victus et penuriam sublevarent vestitus. Dum autem ad mare descenderent, vir Dei de reditu suo cœpit secum contristari et molestus esse. Accidit autem ut quidam peregrinus pulcher facie, sed pulchrior fide, transiret eadem via, et viso illo accessit ad eum, et dixit : « Frater, quid habes ? quid ploras ? » Cui ille inquit : « Domine mi, sic et sic, et me et meum Deus respuit servitium. » Prædictus namque peregrinus eum quasi verbo prophetico consolans, ait : « Fili mi et amice, noli lugere et noli contristari; forsitan enim Dominus ad alia utiliora te revocat negotia, quoniam, ut trahat ad bonum melius, quandoque subvertit minus. » Audita vero confortatione et percepta, mox navem cum sociis lætus et securus ascendit, et gratias Deo omnes in unum agentes, navigio prospero, aura levi, undis lenibus, temperatis flatibus, velo pendulo, mari tranquillo tandem ad portum pervenerunt salutis.

11. Cumque ad terram venissent, placuit ei cum sociis suis pariter et amicis ad patriam et propriam domum agrosque remeare : ad quos veniens, et in quibus constitutus, ferme biennio domus suæ curam agens satis honestam, multo instantius ac ferventius fuit deditus misericordiæ actibus; bonisque intentus operibus, hospitalitati præcipue studens, exercendis vero sæcularibus curis occupatus agebat terrena negotia, sed, ut post in vita sua claruit, magis ex debito quam ex intentione; hic nimirum, cum jam quadragenarium ætatis suæ annum celebraret, reipublicæ negotiis sæculique curis afflictus, mundum penitus detestari, et quo soli Deo vacaret secum inquirere cœpit.

12. Eo namque tempore domnus Stephanus in disciplina sua noviter jam fratres, licet paucos, susceperat, quos tamen modo palam, modo clam ad sanctæ conversationis studium informare vigilabat; qui vero, cum diu in eadem eremo virtutibus signisque succresceret, cœperunt postmodum nonnulli jam mundum relinquere, atque ad ejus magisterium festinare. Hujus itaque nomen per vicina loca innotuit, factumque est ut ex illo jam tempore a multis frequentari cœpisset. Qui enim ei victualia deflebant corporis, ab eo in pectore suo æternæ

A alimenta reportabant vitæ. Hujus ergo venerabilis Patris celebrem opinionem vir iste de quo nobis præsens sermo, comperiens, divino, ut credimus, Spiritu instinctus, prædictam eremum aggressus solus et cum aliis multoties præsentæ ejus se obtulit aspectibus. Cui profecto per multa consolationis verba, Pater venerabilis cum corde ejus præsensisset petitionem, sicut consueverat, orationum munus obtulit, nec eum secum posse manere indicavit. Tandem expleta itaque consolatione et alloquio, ad propria sæpe repudiatus miles Dei recessit : alia quoque die per quemdam presbyterum satis litteratum religionisque institutus bene eruditum expertus est, utrum illic tanta adessent bona quanta et plurimorum narratio certa vulgaverat; ipse etiam inesse credebat. Qui reversus dixit ad eum : « Pater iste de quo tu quæris, tam ipse quam discipuli sui angelorum vitam, quantum fas est, sectantur in terris. »

13. Post non multos vero dies eadem causa optati eremi iterum miles Dei aggressus est iter (1). Hic nempe, cum viri Dei se præsentaret aspectibus, statim indicavit ei quid quæreret, dicens : « Scio, domine, te non latere petitionem meam; sæpe enim charitatem te rogavi, et sæpe a te repudiatus recessi. Pater et domine, obsecro, reverti ad sæculum nolo, quia valde labile scio, et, ne pro fragilitatis meæ conditione valeam tam leviter ut modo huc redire, timeo. Ecce enim paratus sum ex toto ad Deum, quem tu prædicas, et cui devotum cum tuis exhibes famulatum, converti; unde supplico largiri mihi a te sanctæ habitum conversationis. » Cumque Pater venerabilis petitionis ejus videret constantiam, talibus cum verbis eum alloqui cœpit dicens : « Frater et amice, nescis quid petis; vita enim tua nimis est delicata, et tota in deliciis enutrita; quomodo poteris onus sustinere quod tibi vis imponere? Aspice crucem : multum est difficile ibi manere; si huc adveneris, in ea configeris, et amittes dominationem quam habes in temetipso, in oculis et in ore, ac in cæteris membris; manducandi, jejunandi, dormiendi ac vigilandi tuam relinques voluntatem, multarumque rerum aliarum; et hoc quod in sæculo diligis, continget tibi odio habere; exinde non reverteris ad domum cognatorum tuorum, et si ipsi ad te venerint, nequaquam eis tuam paupertatem ostendes. Poterisne, frater, fossor esse, ligna et fimum portare, cunctis fratribus servire? Hoc totum esset facile; sed captus tali carcere manebis, ubi non est foramen per quod ad sæculum revertaris, nisi tu ipse feceris; et ego curam tui non agam, nec temetipsam agere sinam; a sæculo quippe meos abscidi pedes, et si propter me non redeo, propter te non redibo. Adhuc aliud superfuert : forsitan mitterem te in aliquod nemonum, et annonam quam manibus cum ligneo ligone laborando acquisieris, ego acciperem, et eis qui

(1) Confer. cap. 1 Sententiarum sancti Stephani, supra.

me hic custodiunt triperem. Aliud vero restat horribilius; centupliciter tibi melius est damnari in sæculo quam hic. Qui enim ab altiori cadit, amplius læditur; et si hinc in infernum caderes, omnibus aliis perditis inferior esset. Tu vero potes pergere ad quodlibet monasteriorum, ubi magna invenies ædificia, cibos delicatos suis temporibus constitutos. Illic bestias reperies terrarumque latitudinem, hic tantum crucem et paupertatem. » His et hujusmodi pluribus verbis Dei militem Pater venerabilis expertus est, ac deinde oblata salutatione ad præsens jussit recedere.

14. Hæc autem Patre dicente, magna valde repletus est anxietate, ac si omnem totius salutis perdidisset spem, sine consolatione lugebat, ob hoc maxime quia sibi salutis præsidium quod ferre poterat, ferre prolongabat. Cui ille iterum, utcumque potuit, dixit: « O bone homo! o bone homo! omni enim virtute tua age quod agis, operare quod operaris, non cesset pes tuus, non cesset manus tua; ego autem e contrario tantum malum et per me et per alios amodo perpetrabo, quatenus peccatis meis merentibus et me et te in profundum abyssi præcipitabo. » Quo dicto abscessit ille tristis et disparuit. Surrexit autem illico vir Dei, timore magno percussus, vocatisque simul fratribus, quidquid ab illo audierat, et quale consultum super hoc tam periculoso negotio ministrarent, tremens indicavit et pavens: attamen interim indeinenter pro eo orabat, ne multa mora probationis averteret eum a servitute divinæ religionis. Cui fratres tale seruntur dedisse responsum: « Audi, Pater, consilium nostrum, nostræ religioni forsitan profuturum; si hoc habet a Deo, probare poteris hoc modo. Cum sint ergo nobis Dei bonitate diversa escarum subsidia, jube de partibus omnium nostrum partem talem et multo meliorem præparari, quæ illi in victum per diem sufficere possit. Si enim nobiscum propter hoc totum remanserit, inde Deus laudetur; sin autem, nec tibi nec nobis amodo et deinceps ad iudicium imputabitur. » Hæc autem cum prædicti discipuli perorassent, tam ipsi quam illis consilium istum dignoscitur placuisse. Deinde duobus ex discipulis accersitis præcepit dicens: « Ite et dicite illi: Signamus igitur confisi de Christi misericordia ut venias, et nobiscum eidem servias in timore et disciplina. » Quod vir Dei præcepit statim a fratribus est susceptum. In crastinum autem factum est, ut et discipuli dimitterentur ire quo præceptum est. Qui cum domum ejus ingressi fuissent, seorsum illum statim duxerunt secum, et quidquid Pater ei mandaverat, secreto exposuerunt. Placuit autem ei sermo jubentis Patris, et exinde incedit timor in omnibus ei obedire. In ipsa autem hora ex intimis cordis medullis spem omnem quam habebat in sæculum dereliquit, et omnibus etiam quæ possidebat renuntiavit, eo quod Christum sibi magistrum omnino providisset: jam non uxorem, non filios carnis, non divitias, non honorem sæculi quærens,

A sed soli Deo servire studuit ex integro, et coenascus, cum jam eos de die adventus sui et modo satis decuisset, in ejus thalamo fratres dormitum pertererunt parumper. Mane autem facto, miles Dei surrexit prior; qui cum fratribus thalami hospitium aperiret, odor nimis naribus ejus inde protinus diffusus est. De quo dum diutius unde adesset dabitaret, incidit ei quod de labore fratrum et sudore vestium ille procederet; qui statim ad se reversus dixit: « Domine Deus, si unquam merui gratiam in oculis tuis, talis odor ac tantus, antequam moriar, de me pro amore tuo egrediat. » Deinde vero fratres retroactum iter alacres et sospites repente ceperunt. Cumque in via de adventu ejus invicem hæsitando conquererentur, ecce vir ille velocissimo subsequitur cursu. At ubi pervenit ad eos, dixit: « Nolite mirari, fratres et domini mei, si vos ego subsequor solus: dies forsitan illa in dubio est vobis, qua me venturum ad vos designavi, quoniam vos advenientes tam sæculariter, tam delicate me invenistis. Super hoc modicæ fidei quare dubitastis? » Quo audito, stupefacti discipuli, ita esse responderunt. Quibus iterum dixit: « Sed ut pro certo habeatis, ecce viator obviam venit, quomodo me habeam illum interrogate. » Statimque recessit. Illis vero proficiscentibus, ecce viator ille obviam factus est; quem cum requisissent dicentes: « Quomodo ille se habet? » Respondit ille: « Quod vero vix cæteri vel pretio impetrant, ille tantummodo simplici assequitur verbo. » Hæc autem fratres audientes, insimul gavisus sunt valde: deinceps expleta ipsius dæi hora vespertina, confecto itinere, ad Patrem et ad fratres conversi sunt in pace. Post parvum vero temporis milles Dei, terram, cognationem, amicos, cognatos, et quod his omnibus difficilius est, voluntatem propriam, domum egressus, propter regna cælorum dereliquit, et assumpto secum quodam ex domesticis socio, pari sententia, parique consilio aggreditur viam et locum ubi servus Dei morabatur cum discipulis suis. Perveniens vero ad locum, humilis docilisque ad Patrem et magistrum continuo accessit discipulus, ut sancta religionis forma doctrinaque erudiretur: et ejus, ut voluit, desiderium completum est.

D 15. Susceptus itaque et factus discipulus, et religiosorum pauperum Christi numero sociatus intra congregationem, mox cum Dei servis conversari et vivere cœpit secundum paupertatis votum, et modum et regulam sub illo tanto Patre constitutam. Maxime illis qui Deo serviebant ex corde, adhærebat, jejuniis et orationibus et operibus bonis, in lege Dei meditans die ac nocte. Cuique vero, ut dictum est, quidquid proprium in illa sancta societate habere, vel ad dexteram vel ad sinistram declinare minime licebat: ibique diu piis moribus et exemplis ad plenum eruditus, priusquam omne religiosarum studium institutionum adeptus est, optimorum quoque fratrum habitum factumque imitatus, eidem Patri venerabili præ cæteris clarus ac

ceptusque postmodum factus est. Hujus enim frequentissimis verbi Dei statusque religionis instantissimè præ cæteris aderat suspensus atque affixus colloquiis, utilitatem præceptorum institutionemque vitæ servans. Atque ita edoctus sensim atque paulatim proficiendi in religione eidem amoris ardor innatus est, ne quisquam eam infirmare, vel quidquid dicere contra ipsam, eo præsentè, præsumeret; et gratia Dei sic in eo succrescens quotidie proficiebat, ut sufficientissime poscentibus reddere rationem de statu religionis et regula semper adesset paratus. Sicque vitam suam instituens, ab universis fratribus puro diligebatur affectu, eorum proprias singulorum gratias hauriens: nam istius lenitatem, illius vigilias, alterius orandi æmulabatur industrias; hujus continentiam, jucunditatem illius sectabatur; istum jejunantem, humi alium quiescentem mirabatur; alterius patientiam, alterius mansuetudinem prædicabat: sic secum universa pertractans, omnium in se nitebatur exprimere bona. Pater vero venerabilis magister ejus, ut erat vir pius, et Dominum timens, de profectu propectuque ejus gaudebat, et Domino gratias agebat; ob hanc causam præcipue quod divina sibi misericordia discipulus præstaretur talis, qui posset verbo Dei et exemplo boni operis cæteros consolari et ædificare. suisque necessitatibus sanum consilium providere: unde accensa et ardens positaque super candelabrum lucerna omnibus qui in illa domo Dei sunt lucebat: de cujus vero familiaritate, consilio, providentia ac bonitate in multis Pater venerabilis multa perhibuit testimonia, sicut subsequentiâ possunt probare eloquia.

16. Cumque quotidie discipulus ille signis virtutibusque succrescens, magistri adjutor existeret, in charitate fratres non invidia congregati in unum, ad Patrem et magistrum, flagitante religiosa necessitate, venerunt: quem cum de utilitate Ecclesiæ suæ et amplificatione, de cellulis accipiendis et fratribus ordinandis satis diligenter alloquerentur et exhortarentur, jam scientes firmum sæpediti discipuli propositum, ad mittendum eum omnes pariter laboraverunt, quibus Pater id uno consensu et desiderio fieri perficere petentibus respondit: « Quare, fratres, quare ita dicitis? Nunquid eum tam vobis quam et mihi necessarium videtis? Multa vero beneficia Deus per eum operatus est nobis, propter quod horum vultis dimittere eum? Nam si eum a nobis dimittimus, altare pariter destruamus. » Sanctitas enim et benignitas et mira humilitas erat in eo, et oratio, sicut præcepit Dominus dicens: Orate omni hora (*Luc. xxi*). Nihil unquam aliud agere docuit, si potuit, quin ipse prius fecerit. Cum jam in amore Domini nostri Jesu Christi eremus illa de die in diem fervesceret, exemplo ejusdem Patris nonnulli æternæ vitæ accendi cœperunt desiderio, atque sub ejus magisterio omnipotentis Domini se humiliter dederunt servitio: ipsi enim

A sanctitate atque doctrina longe lateque habitantibus jam vita ejus inclaruera.

17. Eo namque tempore, flagitante ecclesiastica necessitate, ex numero cardinalium duo a summo Romanæ Ecclesiæ pontifice missi, Gregorius videlicet et Petrus de Leo, Lemovicum venerunt. Qui tamen postmodum curam ejusdem divisi invicem susceperunt; illi autem dum de vita ejus ac conversatione multa præconia plurimorum relatu cognovissent atque probassent, ad eum visitationis gratia convenerunt, cupientes secreto juxta voluntatem suam quisque cum eo sigillatim conferre sermonem. Tunc ejus quippe habitaculum multi frequentabant, quia ille homo Dei doctrina gratiæ cœlestis affluebat. Cum vero jam hora colloquutionis exigeret, cœpit causam singulorum et viam discutere, quatenus illi tanti ac tales ad tam parva tamque humilia divertissent habitacula. Cumque singuli ad ejus exquisitionem cur ad eum divertissent, exponerent, multam quidem in eo comperientes sapientiam, a circumstantibus fratribus mox petierunt, ut secretioris unicuique eorum per se quantum licentia concederetur consilii, eumque egredi nequaquam urgerent ab eis. Illis autem recedentibus, domnum Hugonem pastor ad se vocavit, eumque secum sedere præcepit; quibus vir Domini, ut consederunt, ait: « Domini mei et amici, super hoc nolite conqueri et admirari; hunc enim meum discipulum bonumque filium ideo retineo mecum, quoniam quidquid in secreto dicetis mihi, totum ipse postmodum indicarem ei: tantum autem in eo consilii et bonitatis quantum et in me præcul dubio invenire potestis; est enim in consilio valde providus et in commisso fidelis. » Digna quidem valde res ex ea colloquutione secuta est; quia, sicut post illi testati sunt, de statu Romanæ Ecclesiæ ac moribus recedebant multo certiores sapientioresque quam venerant.

18. Erat autem tunc temporis familiaris quidam a Mortomar, qui Muretum sicut cæteris et aliis locis charitatem deferre consueverat; habebat enim ille hospitem a Bonnac, apud quem hospitabatur tunc, cum iens vel regrediens quo tenderet tardiori hora fatigatus minime pertingere posset, suo quoque hospiti familiaris ille multa jam impenderat beneficia, tum propter reverentiam et amorem, quam, ut videbatur, deferebat fratribus; tum propter servitium et honorem quod ei in suo exhibebat hospitio. Bonis quippe hospes cernebatur moribus, atque in omni sua actione compositus; sed, sicut res ipsa postmodum patuit, longe aliter quam apparebat fuit. Nam dum ejus familiaris frequentaret hospitium, ab eo in pretio duobus latronibus occulte traditus est, quem secum captum vincumque trahentes super Vigennæ ripam, in quibusdam petrarum latibulis in arctissima posuerunt custodia. Interea visitationis gratia viri quidam de Mortomar venerunt Muretum: hi nempe cum post ædificationis verba vellent recedere, si unquam mitteretur

ille, Patrem ipsum cœperunt interrogare. Quibus ille respondit : « Minime. » Illis autem abeuntibus supervenerunt et alii idipsum renuntiantes homini Dei. Sua enim familia eum plus solito jam retardasse amarissime plorabat ; quo audito, vir Domini recessit, omnesque fratres ad se congregari fecit. At illi, ut consueverant, magnum quid ac delectabile ab eo se crediderunt audire ; quibus illico famulus Dei totum, ut audierat, indicavit. Res venit in dubium utrum vivus an mortuus esset. Cumque fratres per horam quid esset faciendum super hoc hæsitarent, dominus Hugo in medio astilit, qui prophetiæ spiritu, ut credimus, eum vivere traditumque ab hospite suo aperuit. Hunc enim prophetiæ spiritum habuisse nonnulli testantur, qui eum familiariter scire potuerunt. Quo audito, vir Domini increpavit eum dicens : « Frater, tale quid quare unquam dicere præsumpsisti ? Nunquid pro tali tantoque bono ille tale ac tantum illi redderet malum ? » Qui statim mittere nuntios circumquaque ut quæreretur, præcepit, injunxitque fratribus ut in tanta necessitate devotis precibus opem efflagitarent divinam. Quodam vero die, facto mane expletisque missarum solemnibus, janitor familiarem illum tenentem manu suum hospitem latronesque pariter in collo, retortis ligatisque post tergum brachiis, ad portam egressus invenit. Cui statim suæ culpæ rei omnem citius iudicaverunt pœnam : quo viso, janitor ad locum ubi vir Domini de Domino fratribus loquebatur, reversus est, eique quod foras viderat et audierat, secreto nuntiavit in aure. Vir autem sanctus hoc audiens, a prædicatione cœpta tunc minime surrexit, nec de illo tam bono nuntio exhibescere, nec sermonem suum plus solito visus est terminare. Completo autem sermone, ut res exigebat, Dei famulus foras egreditur, ante cujus conspectum illico steterunt miseri ab ipsa præda sua rei et ligati. Cumque per horam nihil loquentes penitus ante illam astarent ligati, tremefacti vehementer ad terram corruerunt, et suæ pœnam nequitiae ad ejus vestigia prolidentes, præstari sibi veniam magno gemitu et ululatu postulaverunt. At ille quem nimia cogeat compunctio in bonitate sua persistit, vocatisque fratribus, illigata brachiis lora dissolvere, eosque tolli, ut benedictionem pariter acciperent, indicavit, non immemor quidem Apostoli, inimicos nostros potu ciboque debere satiari (Rom. xii) ; quos porro ad se reductos, de suis pravus actibus increpavit, et pace inter se reddita, ut deinceps a tantæ crudelitatis insania cessarent admonuit ; sicque illos ad propria ire dimisit. Cœperunt ergo fratres gaudere insimul et admirari, eoque amplius quod illis sic contigerat quemadmodum frater et discipulus ille asserendo prophetando prædixerat.

19. Alia vero die et quidam alii causam habentes magno valde periculo plenam, ad virum Dei conve-

nerant Maretum, quam quidem pro pace reformanda solo sæpediti discipuli arbitrio convenerant invicem determinandam : unde etenim pastor illum ad se venire præcepit, eique etiam quale malum quantumque damnum solus ipse posset extinguere diligenter exposuit, quibus et ille respondit : « Huic vero negotio de quo quæritis, ego solus minime interfui. » Cui et illi : « Domine mi, ita est ut asseris ; illi vero qui tunc fuere tecum jam pridem universæ carnis viam perfecerunt. — Si autem, inquit, mortui sunt nescio ; hoc enim unum scio, quod illis prior ego fui mortuus modo, sicut enim vobis vel aliis de hoc vel de alio testimonium modo perhibere non possunt ; sic et ego de sæculo nec possum nec debeo. » Unde et prædictum discipulum, quia tam prudenter respondisset, pastor laudavit atque benedixit. Sicque factum est ut sibi fieret defensio magistraque magistro sua responsio.

20. Sic enim pastor bonus cum fratribus consueverat communicare, ab eisdem consulum super quadam quandoque quæsivit necessitate, qui tandem consentientes in unum, sicut ipse pastor prædixerat, fore bonum nuntiaverunt ; cui vero discipulus ille e contrario dicebat : « Bone pastor, ut mihi videtur, ita non est bonum sicut et cæteri dicunt. » Quod autem fratres audientes, in eum commoti sunt vehementer, proinde illum pastor increpavit, ac reprehendit insuper, et ei quamplures venias in conspectu omnium fratrum facere fecit. Cognovit autem pastor et credidit, quod multo melius prædixerat solus ille discipulus, quam ipse disposuerat cum cæteris omnibus, unde et illi protinus dixit : « Sic enim, fili mi, bonus discipulus et fidelis magistrum suum ad Deum trahit atque reducit. »

21. Fuit enim cum Domino ac magistro nostro Stephano discipulus ille usque ad obitum ejus, audiens eum fideliter et interrogans super sententiis cæterisque vitæ nostræ mandatis, ne spiritualia semina quæ procedebant de ore ejus absque multiplicatione, insolentia auditorum et negligentia deperirent : Dei quoque benignitas electum hunc de tot millibus unum, qui et audita humiliter sciret suscipere, eademque futuris sæculis in suo tempore fideliter revelare. Verum quia in his deventum est locis, de quæstionibus eorum pauca tamen audiamus pariter atque responsis.

22. (2) Cum enim pastor de oratione oqueretur, prædictus discipulus interrogavit eum qualiter esset ibi manendum. Cui respondit sermonem hujuscemodi : « Moyses in oratione sua manus ad Dominum erigebat, cum Josue minister ejus pugnabat contra Amalec. Et quoad manus elevatas tenebat, populus suus vincebat ; cum manus dimittebantur, ille vincebatur : tandem Aaron et Ur sustentaverunt ei manus, donec victoria fuit per-

(2) Confer cap. 104 *Sententiarum* sancti Stephani, supra.

petrata (*Exod. xvii*). Alibi reperitur quod Maria Magdalena veniens ad Dominum pro suorum remissione peccatorum, procidit ad pedes ejus, cui Deus donavit propter magnam dilectionem qua replebatur. Nam antea diligebat eum quam illuc advenisset, et ita Moyses manus levabat ut magis Deum diligeret et melius exoraret, Maria Magdalene inclinavit se ad pedes Jesus (*Luc. vii*). Idcirco, cum aliquis in oratione sua secretius fuerit, eo modo se adaptet quo eum amplius diligere potuit, vel sedendo, sive stando, aut humi stratus, sive flexis genibus. Verumtamen secum ducat humilitatem, sine qua Dominus illum non audit ad suam utilitatem. Cum enim ipsi discipuli sanctus Jacobus et sanctus Joannes rogarent Jesum Christum absque humilitate, respondit eis: *Non est meum dare vobis sedere ad dexteram meam sive ad sinistram, sed quibus paratum est a Patre meo (Matth. xx)*. Estote ergo alii quam modo sitis per humilitatem, et dabitur vobis. Omnis vis orationis est in magnitudine divinæ dilectionis; amor vero divinus meritum suum non invenit nisi in humilitate: et ideo Jesus Christus humilitati promisit excellentiam in regno caelorum, quia nihil aliud in terra reperit a quo diligatur. In omnibus etiam operibus vult Deus ut tempus observetur et locus, nisi in oratione: secundum tempus vult ut psalmos dicat aliquis et de Deo loquatur, audiatque loqui, atque laboret, et sic de cæteris; nam propterea Deus diversa dedit præcepta, ne quis in suo servitio fastidiret, possetque mutari ab uno in aliud causa majoris delectationis; sed in uno quoque opere vult ut semper eum quisque deprecetur, dicens in corde suo: Deus, hoc tantum facio, ut te diligere valeam. Alieni vero quodlibet volenti agere dicit Dominus: Si velles, ego tecum pergerem teque juvarem in hoc quod agere disponis. Tunc qui sæculum diligit respondit: Alii auxiliare, mihi vero minime. Hoc operibus dicit quoties a divinis præceptis discedit, et ob superbiam qua homo divinam respuit societatem, respondit postmodum ei Dominus in oratione sua: Quia me noluit habere socium in illo opere, ego modo precem tuam non recipiam.

23. (53) Rursus discipulus a pastore suo quæsit qua ratione Scripturæ dicant: *Laudate Deum, benedicite Deum*, cum Dominus humana benedictione non indigeat. Cui ita respondit: « Sancta Scriptura nihil præcipit nisi ad salutem hominis; cumque ipsa admonet *Laudate Deum, benedicite Deum*, omnis utilitas ad hominem revertitur. Quoties enim aliquis bono animo dicit: Deus, lauderis, Deus, benedicaris, Dominus respondet continuo: Et tu qui laudas lauderis; et qui me benedicias, benedicaris. Ex hac ratione potest intelligi Deum hoc mihi respondere quod nullus valet Deum benedicere, nisi prius a Deo benedicatur et sua gratia

(53) Id., ibid., cap. 105.

(54) Id., ibid., cap. 107.

præveniatur. Itaque cum benedictio prius a Domino proveniat penitus, cum homo Deum benedicit, ipse suam auget et benedictionem atque dilectionem.

24. (54) Rursus idem discipulus quæsit ubi tot cantica nova inveniuntur quæ assidue in cælo cantantur. Cui pastor dixit: « Jesus Christus in Evangelio suos docuit discipulos, quod est canticum novum quod in cælo cantatur, dicens illis: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos (Joan. xiii)*, hoc est charitas, quæ nominatur, canticum novum, quia renovat hominem, et de filio tenebrarum facit lucis filium; hoc est charitas quæ est in terra canticum novum hominibus, est etiam in cælo canticum novum angelis. Quoties enim quemlibet electorum vident sursum ascendere, de ascensu illius canticum novum concinunt, et si nihil amplius haberent unde Deum laudarent, nunquam de illo solo ad finem pervenirent, quoniam quidem super peccatore pœnitentiam agente gratulantur, ut a t Dominus in Evangelio (*Luc. xv*), penitus congaudent videntes eum salutis suæ consolentem, atque scientes quod deinceps non delinquet. Cumque de Dei Filio videntes eum carne indutum et ascendentem admirati sunt, dicentes: *Quis est iste rex gloriæ (Psal. xvii)*? bene præ gaudio mirantur cantantque novum canticum, quoniam membra caput sequuntur.

25. (55) Idem discipulus quæsit hoc a pastore. « Quandoquidem viribus totis et tantis jus divinum defendis, qua ratione præcepit Dominus Israelitis, ut thesaurum ab Ægyptiis mutuarent secumque deferrent (*Exod. xii*), nonne est rapina? » Cui respondit: « Frater, hoc aperte justum fuit. Isti namque Deo servierant; illi vero pro servitio malum istis retribuiebant. Vero ergo iudicio Deus æquus iudex voluit ut isti mercedem sui operis secum deferrent, quam illi sibi defraudaverant. Est autem spiritaliter intellectus quod similiter membra Christi thesaurum sanctæ Scripturæ receperunt a Judæis remanentibus in Ægypto, id est in hujus sæculi tenebris.

26. (56) Iterum idem discipulus hoc eum interrogavit: « Domine, tu dicis quia Jerosolymitanam terram Deus dilexit magis quam aliam, in tantum ut de cæteris regionibus amicos suos illuc adduxit ipse etiam ibi de Virgine natus est, et frequenter in Scripturis vocat eam terram promissionis. Mirum est itaque quod voluit eam talem esse; non enim ibi sunt prata speciosa, nec optimi fontes, nec ditissima flumina, sed aqua in cisternis, asperitas atque calor magis quam in multis terris. » Hanc quæstionem pastor solvit hoc modo: « Frater, in hoc potest considerari quam amabilis est dispositio divina. Ideo namque corporalem inde removit delectationem, ut amici sui in eo tantum delectarentur, et amor suus esset eis pratum, fons ac flumen,

(55) Id., ibid., cap. 101.

(56) Id. ibid.

et quodlibet aliud refugium. Nisi enim Deus sciret aliud sæculum esse melius, nullatenus amicos suos illuc transferret; quin etiam matrem suam nullo modo deciperet, sed pro cœlesti gaudio præsens subtrahit aliquando, non tamen eo modo quatenus amicos suos in hoc sæculo tristes deserat ac desolatos; sed tantum quia Deus hoc vult agere, qui tunc servos suos in majore tenet requie, cum mundus considerat quod ipsi laborem patiantur. Magis enim inde honorantur cum in angustiis eos requiescere facit: aliquando vero, ut infideles erubescant, ostendit populo dulcedinem, in qua veri amici sui consistunt dum cruciantur, sicut legitur de tribus pueris, qui benedicebant eum in igne fornacis, alios vero quos ita non corporaliter, ut fideles ibi sumant exemplum patientiæ, tantum consolantur in spiritu, quod majorem laborem patiuntur qui eos cruciarunt, quam servi Dei qui cruciantur. »

27. Superveniente autem venerabilis Patris vocationis tempore, in illa sua tam sancta ægritudine, tribus diebus et totidem noctibus super prædicti discipuli discubuit pectus, nisi cum necessaria corpori deputaret. Invitus namque in eo, dum informaretur, sicut postmodum discipulus ille perhibuit, rationem et intellectum in omnibus pene duplicatum invenit. Cumque per triduum illud de vita nostra suoque transitu fratres informaret et consolaretur, circumsteterunt omnes gementes et flentes, eique dicentes: « Ah! ah! ah! Pater charissime pastorque bone, ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te; venimus ad te. Nunc dic ergo cui nos tu relinquis, qui curam habeat de nobis? quid igitur nobis dabis consilii? Tu autem nos nullatenus habere permittis bestias, terrarum possessiones, decimas, ecclesias, et res ad eas pertinentes; redditus et quæstus sine quorum cura vix aut nunquam temporalis ista potest sustentari vita. — Fratres, inquit eis, illi Deo vero cui omnia sunt et serviunt, cujus quoque natura bonitas, cujus voluntas potentia, cujus opus misericordia est, pro cujus vero amore omnia reliquistis ego vos relinquo, ego vos commendo. Ille enim benignus Deus aget curam de vobis sicut bonus Dominus, qui bene scit curam habere de servis suis, ipse quoque dabit vobis quod necesse fuerit, nec tamen hoc quod velle-
tis. Vos enim homines estis, et in hoc delinquere possetis: tali quidem vobis dico pacto, si in vita ista remanetis; si autem de vita recesseritis, ego ei injuriam facerem, si vobis sua promitterem, quia fere supputantur quinquaginta anni quod ego in hanc solitudinem veni, nunquam panis postea tam amari potuit quin Deus mihi daret quod bene sufferre potui; neque tam largum semper fuit, quin bene totum esset necessarium quod Deus præstitit mihi: similiterque faciet vobis, si in vita hac remanseritis. Ideoque nolo ego ut habeatis bestias, nec terras, nec decimas, nec ecclesias, nec quæstus, nec redditus, ut Deus vobis sit magis necessarius. Cum enim, Deus vobis magis necessarius fuerit, am-

plius eum diligetis, si vos sapientes estis; quid ergo illi deesse potest qui omnia habentem habet?

28. « Adhuc vero et aliud consilium sanum vobis, filii mei, præcipiens dabo: Si vos cum vicinis vestris et sæcularibus aliis pacem bonam et integram habere desideratis, cavete penitus ne ea quæ possident concupiscatis, quoniam si vos terras eorum, vineas, prata et cætera quæ possident tentatis rapere, laborem potius approbantes quam quietem, iram quam gaudium, terram quam cœlum, nihilum quam totum, pacem cum eis ex integro habere potestis nullo modo. Insuper de cætero cavete omnino ne habeatis quod illi concupiscere possint, bestias videlicet, equos, mulos et boves quibus non est intellectus, et cætera quæ intelligentes ac obelientes nequaquam habere potestis. *Quæ autem convenientia Christi ad Belial, lucis ad tenebras? (II Cor. vi.)* Quisque enim vindicet quod suum est. Vindicate ergo, fratres, et quærite vestra, quæ sursum sunt, non quæ super terram (*Coloss. iii*). Qui habet aurea audiendi audiat (*Matth. xi*); qui potest capere capiat (*Matth. xix*), hoc est quicumque in hoc non perseveraverit factus inobediens, regnum Dei non possidebit, quia quantum pro nomine Christi longius elongabimini a sæculo, tantum merebimini fieri viciniore cælo. — Domine, inquit illi, nunquid adhuc auxiliabimini nolis? — Si ego possem, utique, fratres. »

28. Fratres autem gavisi et securi de paterna consolatione dixerunt ei iterum: « Pater et domine, multi adhuc et aliud nobis dicunt: Dum enim vos vixeritis, nos manebimus insimul; postquam vos moriemini, nequaquam poterimus sustentari, si bestias non habuerimus. » Quibus ille ait: « Fratres et qui vobis dicunt errant. Abbates quippe dicunt et alii religiosi et etiam sapientes clerici. Errant, inquam, qui hoc dicunt, et quanto melior est clericus, tanto amplius errat, quod Deus posse suum amittat quoniam Stephanus de Mureto morietur: Operæ pretium ergo non est Domino, quod ego moriar, si ille posse suum amittit quoniam ego moriar, imo sciatis firmiter quod propter peccata mea vobis subtrahit beneficia sua: et hoc quidem post mortem meam videbitis, quia tot et tanta faciet vobis, unde vos omnes mirabimini, si tamen in hac tam sancta vita remanseritis, quatenus si quotidie non videretur, vix ab aliquo crederetur. » Sicque modo ad fratres viri Dei completa est sententia.

29. Tunc deinde rogatus a fratribus ut fidei verbum illis proferret, priusquam de hoc sæculo migraret ad Christum, sermonem statim omnibus proposuit, qualiter Deum colere deberent, trinum videlicet in personis, unum in essentia divinitatis: intimabat vero de charitate ut Deus scilicet diligeretur toto corde, tota mente; et hoc unusquisque impenderet proximo quod sibi vellet impendi ab illo. De humilitate quidem qualis esset ostendebat, quia per humilitatem illuc pervenitur, unde super-

biens corrui angelus : *« Hæc est enim dicebat, A* virtus illa, quæ congregatas virtutes conservat. » Replicabat etiam, juxta Apostoli sententiam, ut bonum hospitalitatis frequentissime reminiscerentur, quoniam per eam nonnulli noscuntur Domino placuisse, etiam angelis hospitio receptis (*Hebr. xiii*). Addebat Pater qualiter Dominus in judicium veniens, hanc compensationem fidelibus suis repromisit, ut sibi dicat esse collatum quidquid uni ex minimis suis contulerunt. Præterea exhortabatur ut charitati ex operibus semper insisterent, quia *plenitudo legis est dilectio (Rom. xiii)*, et qui in unum deliquerit, reus et legis et prophetarum ascribitur (*Jac. ii*). Semper ad memoriam humilitatis custodiam, scilicet paupertatem spiritus, illos reducere, Deumque coram oculis suis deprecabatur habere ; avaritiam quoque omnino esse execrandam annuntiabat et excommunicabat, quia radix omnium malorum et servitus idolorum nominatur illa. Sic ergo factum est ut totum tempus ægritudinis suæ proficuum atque jucundum duceret, et per omnia fratribus satisfaciens, spiritualis vitæ colloquiis se interdum a languore suo relevaret. Cumque per singulos dies languor ille ingravesceret, die scilicet quinta feria priusquam de corpore egrederetur, exitum suum Dominici corporis et sanguinis perceptione munivit, atque ad ultimum in cilicio recumbens, oculis ac manibus in cælum semper intentus, sexta feria ante altare Domini, spiritum inter verba orationis in ipsis illius discipuli manibus Domino reddidit. Gloriosum ergo et per cuncta laudabilem domni Stephani transitum omnibus scire desiderantibus, quadragesimo et sexto conversionis suæ anno fere, sexta feria fuisse manifestissimum est. Quod tamen non medioeris meriti censetur fuisse, ut illa videlicet die eum Dominus secum et cum latrone susciperet, qua idem redemptor et Dominus hominem plasmasset, eumque damnatum in cruce redemisset, et ut qui diem illam tam sanctam celebraverat semper in abstinentia, post mundi pressuras, die illa tam sancta locaretur in gloria. De mense autem et anno quo ipse feliciter migravit de sæculo, valde bona in sequenti habetur notitia :

Nimbosus lucis jam Februus egerat octo,

Lucifluus Stephani cum spiritus astra pelivit,

Anno milleno centeno bis quoque deno,

Adjuncto quarto, regno cæli sibi parto.

Cum enim dicta et facta alias plene exarata, scripta modo ac luculenta declarat historia, sed si cuncta, quæ in Vita ejus gesta sint scripta cum non audivimus, evolvere conaremur, a suscepto jam procul dubie proposito conticescimus. Unde necesse est, quia non est nostri ingenii nostrique propositi, ut de illo discipulo, cujus vita pia, cujus conversatio bona nostræ plurimum proficit religioni, amodo legere incipiamus.

30. Igitur post transitum domni Muretensis summi et memorabilis viri, de cujus vita atque doctrina, magna, ut dictum est, apud nos habentur

volumina, succedente beatæ memoriæ Petro Lemovicense, domnus Hugo, opitulante Deo, Planiam dirigitur, ubi etenim gloriosam et per cuncta laudabilem celebrans vitam, longe lateque habitantibus signis claruit atque virtutibus. Hujus enim fuit studium, terrena funditus despiciere, toto adnisi mentis ad sola cœlestia flagrare. Erat autem divina repletus cruditione, insignis religione, morum pollens probitate, signorum exhibitione admirabilis ; contemptor enim erat sæculi, et amator Dei et proximi. et cui vivere Christus et mori lucrum (*Philip. i*). Erat enim deditus in assiduis orationibus, in frequentioribus jejuniis ac in continuis bonorum operum exhibitionibus. Omnes vero qui ad se charitatis causa veniebant, ad æternæ vitæ desideria accendebat ; de omnibus etiam a se postulatis pro posse suo pauperum et peregrinorum, viduarum et orphanorum penuriam semper sollicitus sustentare curabat ; religiosis vero præcipue omnibusque Dei ministris debitam exhibebat reverentiam, eorumque fraterne ex suis facultatibus relevabat inopiam. Si quem autem forte nobilem vidisset aliquo indigentem, juxta suam possibilitatem in necessitatibus subveniebat verecunde et abundanter. Religionis præterea ornamentum, sicut a magistro suo et domino beato Stephano didicerat, et verbo et exemplo multum benigne gerebat : Transgressionem et indiscipline condiscipulorum suorum a regula recta arguebat, et tolerabat, quantum decebat in talibus et oportebat, præcipue docens ne cujusquam cor declinaretur in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis (*Psal. cxi*). Præterea ad ædificationem aliorum non causa (quod absit !) jactantiæ de se replicabat, dicens : *« Ego enim miser non possum multum laborare, nec jejunare, nec vigilare, nec cætera hujusmodi facere, sed ut mihi videtur, Deum ejus gratuita pietate et scio et possum diligere. »* Hortabatur etiam condiscipulos suos et fratres, ut virtutibus insisterent, et ab omnibus vitiis et peccatis cum omni diligentia se custodire procurarent.

31. Tantam autem gratiam Christi bonitas illi contulerat, ut conscientias fratrum secum commorantium quoque agnosceret, et a quibus impulsarentur tentationibus eis patefaceret, et quid quisque pravæ cogitationis et immundæ pateretur, indicaret. Si quando autem quorumlibet culpas agnosceret, nunquam ab increpatione illis parceret. Et, ut prædicatio illius a nullo potuisset contemni, multitudo signorum astruebat, quæ in nomine Christi ipse faciebat ; reddebat enim, ut didicimus, visu solo visum non videntibus, contractis erectionem, caducis sanitatem, et etiam multa languentium membra ejus orationibus incolumitati restituebantur. Hujus vero signa omnia atque gesta non didicimus, sed pauca quæ narramus, quatuor religiosissimis veracissimisque ejus condiscipulis, qui per diversa tempora cum eo conversati sunt, referentibus agnovimus, domino Petro scilicet, valde

reverendissimo priore nostro, qui ab eodem ad erudiendum digno cum honore susceptus, et pro simplicitatis ac humilitatis reverentia loco maxime venerationis est habitus. Guidoni quoque de Miliaco qui eidem, sicut decebat, pro religionis ac reverentiae notitia seu anterioris familiaritatis conjunctione, in eorum cellulæ cura tam bene doctus primus successit. Bernardo etiam Bocardi, qui cum eodem per mutuam colloquutionem nostrarum sanctionum et dulcedine spiritalis dilectionis aliquandiu familiarissime conversatus, immodici amoris sese vinculo constrinxerat. Hugone vero de Monte, cui ille pro justitia ac fidelitate quam in eo reperit familiarissimus ardentissime fuit, et ab eodem in ipso transmigrationis suæ articulo pacis Dominicæ osculum accepit salutare. Quoniam valde opinio sanctitatis memorati viri exereverat, multi infirmi ad eum ex diversis provinciis spe sanitatis recuperandæ confluere consueverant.

32. Eo igitur tempore Haarnac, sicut nostri seniores ferunt, contractus quidam decubasse dictus est: hic siquidem a renibus et infra tantam membrorum invaletudinem incurrerat, ut manibus repens, dissolutis renibus, corpus per terram trahe-ret, et irrepulit monstrum aliquod simularet. Multo itaque in hac debilitate detentus tempore, pro spe æternæ mercedis a sanctis monachis inibi commo-rantibus stipem divinam in quotidianis suscipiebat usibus, quia nec sibi nec alteri aliquid exercere valebat operis. Cumque illo in loco in tanta miseria per multa annorum curricula demoratus fuis-set, eique penitus de corporis salute esset desperatio facta, quadam die divina pietate occurrit animo, quod ad virum Dei se faceret quoquo modo portari, ubi tanta quotidie, operante Domino nostro Jesu Christo, merita ejus virtutum jam audierat monstrari frequentia. Hic vero fide communitus, ac majori sui corporis necessitate compulsus, parentes suos absque dilatione propositum suum impleri lacrymosis rogavit gemitibus; quem cum audissent parentes atque vidissent jam per multum temporis nihil omnino posse proficere, deportantes posue-runt ante viri Dei habitaculum, ut saltem ab ad-ventantibus pascere, labore ali proprio poterat minime. Cumque palpando aliquantis diebus ad ostium famuli Dei ægrotus ille jaceret, ut locus obtulit, ante Dei hominem a portitoribus suis deduc-tus est: obsederat enim omnia membra ejus scabies et putredo, et erat miserabilis facie et horri-bilis ad videndum, ut tanquam morti vicinus putaretur a populo. Intuitus autem vir Dei in eum, eis qui eundem deportaverant dixit: « Quid quaeritis? quid vultis ut faciamus ei? » Nondum enim sciebat quid eum essent rogaturi: « Nos vero, in-quiunt, domine, audivimus et credidimus quoniam hujusmodi calamitatibus, tuis potes subvenire ora-tionibus: ecce hunc hominem quem prospicis, multum lædet miseræ vitæ suæ. Non enim habet, nec valet operari, unde miseria sua possit recreari:

unde et adjuva eum, et miseratus sis ei. » Quo au-dito, vir Dei eum in ecclesiam statim deportari eosque parumper qui aderant abscedere jussit: qui mox in loco digno ad auxilia consueta confugiens, se in oratione cum gravi gemitu dedit. Interea ægrotus ille, sicut erat contractis pedibus ac renibus, jactavit se pronus quasi truncus in pavimen-tum, et cepit cum lacrymis invocare nomen Do-mini, ut etsi in hac necessitate non succurreret, saltem eum a gehennæ incendiis in posterum liberaret; cumque per horam in hunc modum suam prolongaret orationem, subito amota languoris sui amaritudine, intellexit optatam sanitatem se rece-pisse, qui statim erectis pedibus hominis Dei miraculum eis qui foris aderant, testabatur dicens: « Ecce, ecce, ecce quid in hac die vir Dei operatus est, me teste probante. » Qui protinus acurrerunt stupebant et mirabantur, dicentes: « Quomodo est, frater? » et interrogabant eum qualiter hoc factum fuisset. Ille autem dicebat: « Homo Dei ille me de præsentis tristitia liberavit. » Ille deinde reversus ad Dei famulum narravit omnia quæ acta fuerant. Quo audito, clamor in cælum circumstantium attollitur magnificentium Deum. Quem mox vir Domini tem-poralem fugiens honorem molesta compescuit pro-hibitione, dicens: « Tace, tace; sed si quis te inter-ro-gaverit qualiter hoc factum sit, solummodo res-ponde quia Dominus Jesus Christus, qui per amicos suos ubique operatur, ipse in te tale ac tantum per beatum Maximum suum dilectum in loco isto ope-ratus est miraculum. Unde nunc surge, et tuo vade recuperatori gratias referre cum luminari et devo a oblatione. » At ille nihil moratus, confortatione cibi et virtute corpusculi simul recepta, alios ante e-dere propriis cepit gressibus, qui jacens et languens ab aliis fuerat deportatus; sicque ex illa hora omnes in ejus corpore nervi ac membra solidata sunt, ut solutionis illius signa ulterius nulla rema-nerent. Vere hanc ego virtutem, juxta mei sensus intelligentiam, non inferiorem censeo, qua Petrus apostolus ad Speciosam portam templi claudum olim erexit Æneam; sed super omnia collau-detur Deus noster, qui tantam virtutem suis præstat dilectis, ut per eos talia dignetur operari. Amen.

53. Lingua sterilis delictas tanti viri auditas cupiens enarrare virtutes. Cujusdam enim ma-tronæ filius contractus capite Brantomis graviter laborabat, qui tale videlicet tædium infirmitatis incurrerat, ut caput ejus a læva scapula adhæreret, cælumque videre, nisi resupinus, nequaquam va-leret. Qui dum nocte quadam ex hac eadem infirmitate jaceret fatigatus, visum est sibi quoniam si ad Dei famulum præsens fuisset, salutem continuo recepisset. Mane ergo facto, ut lux est reddita mundo, non perterritus timuit, et ex afflictione sumens audaciam exsultavit, suisque parentibus dixit: « Quæro etenim quid meæ infirmitati possit palpando mederi, qui contractum illum orando sa-

navit. Intelligentes autem parentes ejus hoc Dei esse mysterium, a viri Dei habitaculum eum quam citius deportaverunt; quem cum vir Domini sibi presentari fecisset, interrogavit quid quæreret. Tunc ille flens et ululans voce qua potuit eum rogare cœpit ut pro illo Dominum dignaretur orare, nec eum sineret redire infirmum, cujus devotus expetierat suffragium. Cui vir Domini, benignissimi ut erat vultus, voce lacrymabili dixit: « Fili et amice, hoc non est nostri quod quæris a nobis. » Illi autem qui venerunt cum eo rogare cœperunt ut saltem ei imponeret manum. Ægrotus interea in magnis fluctibus se affligens valde, gemitibus lamentorum continuus satisfaciebat dolori. Cumque hoc diu faceret, atque flere nullo modo cessaret, vir Domini compunctus corde, illius dolori compassus est, et accedens per capillos eum tenuit, et invocans nomen Domini a scapula caput separavit. Qui statim se velle evomere dixit, et, amoto eo oculisque ad cœlum elevatis ac manibus, erupit sanguinis ab ejus ore cum putredine rivus, et expuens in terram cœpit graviter gemere et excreare coleras nescio quas cum sanguine, ita ut putaretur quod ferramento aliquo guttur ejus incideretur, sed et tabes tanquam fila sanguinea ex ore illius dependebatur. Tunc disruptis linguæ ac faucium ligaturis, sed elevans et erigens iterum oculos ac manus ad cœlum, ore adhuc cruento in hac prima voce clara prorupit; nam antea cassum sermonem et vix intelligibilem proferre solebat: « Gratias tibi magnas refero, domine Hugo, recuperator bone, qui mihi in tanta miseria succurrere voluisti. » Admirantibus autem omnibus qui aderant et stupescentibus de tali miraculo, interrogant utrum fabulari potuisset. Qui vero sanatus fuerat præsens dicit. Vir autem Domini hoc æquanimitè ferens, ægrotum cum lampadibus retinens secum, sanitati illum restitutum remisit necessariis refectum, pro virtute et reverentia vicini loci illius Deo gratias referre transmisit. Reversus ergo ad domum multis verbis inde acceptum beneficium publicavit assidue, quod videlicet factum ope Dei famuli tuto judicio reputabat, qui ex misericordia sua vicino populo multa comoda vivens extendebat.

34. Quantæ autem virtutes per Dei famulum factæ sint, quis unquam investigare potest et scire? Unum tamen memorabile miraculum quod a fidelibus comprobatur, non taceri putavimus: vicino namque in castro, cui nomen Segur prisca vetustas Securum indiderat, quidam juvenis guttur turgidum habens et faciem, diu noctuque incessabilibus urgebatur doloribus. Parentes quippe de dolore pignoris sui contristati vehementer et super modum afflicti, eum ut sanari potuisset, circumquaque ad loca vicina, sancta sanctorum per pueros suos multoties transmiserant oratum; sed illi amici Dei ad quos fuerat missus, infirmitatis remedium ei tribuere noluerunt, ut quanta esset in Dei famulo virtutis gratia vicinis populis prædicarent miracula.

A Cui enim tam prope fuit mortis exitus, quod negato fere omni victualium usu, ita de illo ageretur, ut, amissa omni spe præsentis vitæ, parentes ejus de solis sepulturæ necessariis cogitarent. Illis autem per publicum plangentibus, occurrit quidam dicens: « Ex hoc quippe incommodo quod vester filius patitur, per regem Francorum, Deo volente, infirmis medicina præstat. Unde et illum dirige illum, quod si crediderit, remedium poterit invenire. » Tunc inopinata gavisæ exultatione, parentes quantum citius potuerunt, ad Dei famulum pervenerunt, ut discerent qualiter auditum proficerent, atque ad regem accederent. Quod ut vir Domini audivit, ægrotum propius ad se accedere jussit, et manum extendens, guttur ejus orando palpavit, et B faciei ejus per modum salutiferæ crucis imposuit signum. Interea ægrotus ore aperto labia parumper movens mugiendo auxilium tentabat implorare patroni; statimque in ejus gemitu, tribulatione ejus, laborante patrouo, guttur et facies paulo minus inflata incoepit minui: denique reversus ad propria, infra parvum temporis quam optaverat integre sanitatem recepit. Parentes autem ejus cum vidissent quod factum erat, *timuerunt et glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus (Matth. ix).* Amen.

35. Nec hoc silentium qualiter stramen ejus suppedaneum fistulæ morbo salutem præstitit perituro. Cujusdam enim fabri filius in quadam vicina possessione incommodo pervasus fistulæ graviter jam diu laboraverat, de qua sane in discrimine sic ageretur, ut posse evadere a medicis disputaretur, nisi formidanda eorum manu quam citius secaretur. Ingravescente autem languore, a fistula mala sensum præ dolore omnem fere perdidit, et ita redactus fuerat, ut nihil penitus aut intelligere posset aut agere. Quid mirum? quod stare non poterat, et nunquam in lecto suo surgere vel ad seilendum valebat nequaquam pedem suum trahere, nequaquam poterat in latus aliud se declinare. Parentes vero ejus nimis carnaliter atque remisse diligentes eum, ut mos rusticorum habetur, a sortilegis quotidie et ariolis et ligamenta et potiones deferebant seducti. Sed, cum nihil valeret, penitusque nesciretur quid hoc esset, nec emendaretur aliquid, sed deterius quotidie ageretur, visum est eidem noctis in visu ut, si de suppedaneo hominis Dei stramine haberet et ligaret desuper, sanitatem ad præsens necessariam recuperaret. Cumque die dato in hac fide evigilaret a somno, dempto omni pavore, sæpedicti viri auxilium cogente promptus dolore requisivit, suumque matri suæ visum denuntiavit; adjiciens etiam et asserens se infirmum ulterius minime esse, si quod petebat pignus, videlicet stramen viri Dei, afferretur. Cum ergo eum mater audisset, surgens continuo ad viri Dei pervenit habitaculum, illicque, quantum potuit, pro suo nato auxilium petiit ingenti fletu et gemitu, et sincero corde et magno erga filium amore deicenda

abscedens quod volebat de stramine furatum decen-
ter, ad filium ingressa delatum imposuit super
eum, vehementer stupenda, mox, ut genu tetigit
ægroti, vulnus vim perdidit omnis doloris, amo-
toque omni languore, humore siccato qui fluebat
ex corpore, cute tamen nova superveniente, tota-
liter redditus pristinae sanitati, ut eadem hora de
lectulo surgeret ac si nullam corporis læsionem
usquam pertulisset. Parentes autem ejus obstupe-
facti admirabantur in illo divinae tam velocem pie-
tatis acquisisse medicinam, et interrogabant quid
hoc esset? Qui ait: « Intelligo me valde sanum, et
quæcunque præceperitis adimplebo. » Et tunc inci-
piens impendit eis ita servitium, ut erat solitus
ante lædium. Tunc una pariter exsultantes et præ
gaudio flentes, referebant tam pro se quam pro illo
Omnipotentis gratias, quod, Dei famulo subveniente,
incolumem illum corpore, eos vero reddiderat ketos
de pignore: qui vero multos vivens in posterum
annos assidue gratias prædicabat Deo, quod per
famulum suum sic eum restaurasset incolumem.
Ecce, ecce quid dicens in carne Dei famulus præ-
stabat fidelibus: qui ejus præsidia expetebant per
eum proprie salvabantur; qui pignora votive defe-
rebant, subsequente ejus auxilio liberabantur.
Promptior ergo ad fidem exstitit qui de stramine
suppedaneo sanari credidit hominis Dei, quam
sanguinis fluxum patiens mulier, quæ ut sanaretur
sambriam tetigit Salvatoris (*Math. ix*). Sed hæc
omnia fides strenua operatur, dicente Domino:
Fides tua te salvum fecit (Marc. x). Amen.

36. Quantis ærumnis et angustiis secum habitau-
tes eripuit, in quantis sua benignitate necessitati-
bus æstitit illis, vel quantas sua virtute molestias in
illis compescuit, non ad scribendum, sed etiam ad
referendum æquum est; sed, quia se apta occasio
præbet, hoc taceri nequaquam de hominis debet
virtutibus, quod ad præsens animo præsentatur.
Domnus quoque Bernardus Dei gratia pastor vene-
rabilis, quantæ homo Dei esset virtutis, cum in
disciplina adhuc positus esset, in necessitate sua
sine dubio expertus est. Hic igitur per aliquot dies,
quo nescio casu vel incuria, ab unius graviter pe-
dis dolore consumebatur, die noctuque requiem
non habens: hoc tamen unum præcipue inter ipsas
torturæ suæ querimonias conquerens, quod vicem
suam in officio ecclesiæ non valebat implere. Qua-
dam vero die eum cum Dei famulus assiduis vide-
ret urgeri doloribus, dixit ei: « An nescitis cur sic
vobiscum agitur? » Qui ait: « Ignoro prorsus, do-
mine mi, unde hoc evenerit. » Statimque quæ pa-
tebatur denudavit. Tunc vir Domini hilari ridens
vultu accessit ad eum, et consueta deferens arma
crucis, beatum super locum doloris ei palpando im-
posuit signum. Moxque ei dixit: « Divina namque
legitur in pagina quemdam vitæ venerabilis virum
venerabiliorisque meriti exstitisse, nullamque a
planta pedis usque ad verticem partem corporis san-
nam paruisse; huic quippe humor ferens cum sanio

A de corpore profuebat assidue. Infirmi autem qui
sanari appetebant aspersi exinde bene habebant,
ita ut eum tum evadere non dubium esset, qui
tangi aut aspergi exinde devote meruisset: qui
etiam hac in re ab omnipotenti Deo multoties re-
medium quæsit, nec tamen meruit exaudiri.
Ex qua re colligitur quia Deus custodire sic val
virtutes in illo, et male habentibus in signo quam
esset meriti declarare aperto. » Quibus expletis ver-
bis, prorsus fugato omni dolore, restituit eum in
valetudine: sanitati sic redditus prædicti servi Dei
virtute, cœpit ei ex illa hora familiae issimus esse,
et in testimonium beati viri gloriæ sanus habetur
usque hodie. Amen.

37. Qui enim de caducis dicemus, quibus tam
cito inveniebatur remedium quam fideliter ab eis
erat inquisitum. Sed, quia quantæ virtutes ab ea
super illis factæ sunt longum esset enarrare, ea
pluribus quoque unum quod memoriæ dignum erit
proferamus miraculum. Duo etenim viri, quorum
unus ad Bre, alter ad Rancum balista commoraba-
tur, hoc videlicet quod de prædicto Dei famulo apud
multorum notitiam percrebuerat, in semetipsis
expertus sunt. Nam eos ab illo stimulo didicimus
per multos annos laborasse, ut, cum ab eodem fla-
gellarentur, vix a pluribus tenerentur; quin etiam
ex ea vexatione simul et confortatione ciborum
etiam virtutem perdididerant, corporum evomendo
superflua. Fide autem commonente animo utriusque
insedit ut locum visitare deberent venerabilis viri:
C unde tanto affecti sunt desiderio, ut nec illos oportet
vivere, si ad eum iter tardi direxissent. Nec mora:
adhuc convalescentes parumper suum cœperunt ar-
ripere iter, lento quidem adhuc conamine ad Dei
famuli vestigia pervenientes, et quod de eo audie-
rant probare studentes, cum magno petierunt fletu,
ut suam eis gratiam largiretur. Quos cum Dei fa-
mulus requisisset quid vellent ab eo, illi responde-
runt: « Illo enim incommodo nequaquam diutius
in vita hac manere possumus. » Quibus ille dixit:
« Quid est quod loquimini, fratres? Deus autem so-
lus hoc vobis facere potest. » Illi vero magis ac ma-
gis suam plangentes infelicitatem, locuti sunt di-
centes ei: « Adjuramus te per omnipotentem Deum
et iudicii diem reis omnibus metuendum, ut ad ea
D quæ rogamus consentias, quatenus crucis signum
salutiferæ, priusquam recedamus, orando nobis
imponas. » Qui nimietatis eorum lædio affectus, fa-
ceta oratione, signum crucis lacrymando quod pete-
bant imposuit, et a se recedere jussit. Reversi inde
ad propria, a die illa et in reliqua vita sua ab illa
passione securi et alieni exstiterunt, ac si nunquam
eam pertulissent in suo corpore; qui multum felici-
cem in posterum ducentes vitam inter vicinos gra-
tias referebant Domino, quod per meritum famuli
sui dignatus sit de tam periculosa eos iniquitate li-
berare, non minus quidem miraculi quam beneficii
in populo testimonium perhibentes. Mira sunt hæc
et nostris valde stupenda dictibus, sed vita prædicti

Viri perhibetur talis, ut qui conversationem ejus agnovissent, ejusdem quoque virtutem non debeant admirari. Hoc quidem unum miraculum de duobus insimul ordiri studuimus, quoniam ipsum eundem finem eundemque modum habuisse cognovimus. Amen.

38. Valde igitur hæc sunt admiranda, quæ de Dei famulo nos nunc usque invenimus latuisse; vera namque ejus vitæ æstimatio non solum in signorum ostensione, sed in operum existebat virtute. Consuetudinem itaque fecerant vicini cellarium atque familiares, quos suo vir Domini transitu illustrabat, ut cum forte adesse eum cognoscerent, pro diversis illuc causis convenirent. Quadam vero die dum in illa cellula, quæ vulgo *Chatenet* nominatur, cum cæteris fratribus vir Domini se ex more recrearet, unus quidem fide plenus de loco vicino, scilicet de Solemniaco, eo advenit, capitis vehementer vexatus dolore, diè noctuque requiem non inveniens; eadem quidem hora casu contigerat ut isdem Dei famulus in porticu, ut solebat, sederet, exteriorique populo satisfaciens verbo ædificationis describeret. Cumque is qui venerat præ multitudinem circumstantium et confusione, non inveniret quomodo et qua parte accederet ad eum suam omnibus volens usquequaque manifestare molestiam, valde anxius tota die sustinuit; recursa vero circa vesperam multitudine, Dei famulus cum eo solus remansit in porticu: cum autem qui venerat eum quidam ex suis amicis tota die huc et illuc vidisset anxiani, ad famulum Dei eidem venire monstravit. Audierat enim eum multo tempore capitis dolore mulctatum fuisse. Quo audito, flens statim largiter seque in terram coram eo cum lacrymis dedit: cumque timens ac gemens fleret vehementer, et in terram diutius tunderet caput, se miserum gementem ostendens, quid quæreret repente intulit, dicens: « Domine mi, tantam capitis inquietationem patior, quod vix quid dicam vel quid faciam nescio; ideoque ad te descendam, ut super hoc quid mihi, ut melius tamen, præstares consilii. Novi enim te multo meliora fecisse ac potuisse: unde sicut potes misertus sis mei, Domine! » Quem dum fratres qui circumstantabant audirent, ejus commoti fluctibus coeperunt flere, famulumque Dei instanter pro eo rogare. Cui vir Domini respondit, dicens: « Ego quoque caput meum doleo. » Qui mox ad caput suum dexteram suam levavit, eoque tractato super caput dolentis eandem cum signo crucis deduxit. Cumque diutius caput palparet illius, miro coepit modo ad semetipsam vexatio illa deficere, ac si sui defectione impetus innueret locum in eo habere se ulterius minime posse. Quo factum, ille ad eodem Dei famulo remeare ad propria est demissus, sub omni celeritate ex illa hora saluti pristinae restitutus; huic namque miraculo fratres qui tunc præsentibus fuerunt, et adhuc, ut credimus, supersunt, fidem gratis astruunt. De quo etiam viro quale quantumque miraculum in eadem cellula orando valuit obtinere, subjungemus ad præsens. Amen.

A 39. Alio igitur tempore, virum in prædicta cellula alterum de nominato loco multorum relatione ad Dei famulum didicimus properasse, quem sic quotidie acris tortura cum pulis pessimis, quæ scilicet ira dolens rustice nominatur, variis corripiebat tormentis, ut animam ejus de corpore expugnaret, nisi per horam divina retraheretur miseratione. Hic namque cum ad Dei pervenit virum, totum ei per ordinem infirmitatis suæ exposuit modum, humiliter ejus orationibus se commendans. Recepta autem remeandi licentia, ameliorari coepit in via ipsa, quoniam is qui ad virum Dei sævientem incommodo vix per diversas stationes pervenerat, consolatus ab eo, absque recreatione aliqua, reversus est lætus ad propria, et ex illa hora sic diu optatæ restitutus est sanitati, ut mitior existeret quam ante illam molestiam fuisset. Amen.

B 40. Quidam ergo paterfamilias illo in vico qui Tiverius nomine dicitur, qui etiam cellulae Plania vicinus est, unius privati oculi officio, diu graviter laborabat, in quo etiam cuncta pene medicorum adjutoria jam defecerant: idem ipse cum super hoc invenire nusquam remedium posset, fide tamen commovente, ad viri Dei habitaculum sub celeritate pervenit, cumque jam præsens ante Dei astaret famulum, ecce ex male videntis dolore oculi anxiani vehementer coepit, magnis non jam vocibus sed stridoribus clamare dicens: « Eh! eh! eh! mi domine, modo moriturus ego sum, nisi et mihi jam perituro, consulendo orandoque subvenias. » C Quem blando sermone vir Dei alloquens, ejus periclitantis prius studuit clamores comprimere; ac postea intulit dicens: « Deus autem omnipotens, qui omnes omnium sanat infirmitates pietate sua, si placet, tuam sanare utique potest. » Quo dicto, vir Domini mox ad eum accessit, ejusque dolentis oculo extensa manu crucis signaculum devotus edidit, eumque ad propria sic ire dimisit. Qui antequam illius clausuram loci esset egressus, optatum valde ex integro lumen sic recipere meruit, ut oculo quo diu jam laboraverat, cum quo etiam solo ducente advenerat ante, viam suam latiore nihil dicens ipse eligeret, cæterisque de omnibus certissimus esset.

D 41. Sed et alius in præfato vico similem quo nescio infortunio incurrens molestiam, unius damnum oculi longo tempore, omni sanitatis spe deposita, nimis graviter senserat. Hic denique cum audiret quod paterfamilias ille lumen recepisset, concitus ad eum venit, eumque qualiter videret interrogavit. Statim, ut actum fuerat, ei seriatim exposuit. Cui ægrotus ille: « Utinam tali virtute se manifestare dignaretur homo Dei ille, ut sic de oculo meo effugaret incommodum, sicut longas a tuo molestias tenebrarum! unde et te, amico, necesse est descendere mecum. » Tunc ille, qui sanus factus fuerat, ad viri Dei habitaculum venit, secumque ægrotum illum deduxit, et ut eidem subveniret misero ipsorum Dei famulum devoto rogavit. Ad

quem mox vir Domini dixit : « Quid nos ad hoc facere possumus, frater? » Cui ægrotus : « Ah, ah, ah, domine! quo patior oculum tantum aspice; et hoc solummodo posse mihi sufficere credo. — Nequaquam, inquit, propter hoc remanebit quin Deus omnipotens benefaciat tibi. » Moxque Dei famulus portieum suam egressus, aere desuper nudo, dolentis oculum diligenter inspexit, eidemque signo crucis impresso, luce protinus reddita, nox cæcitatibus abscessit ab eo. Qui statim ad propria revertentes, cœperunt Deum laudare et benedicere, qui salvos facit sperantes in se. Amen.

42. Nec hoc silendum est, quod cuidam contigerit cæcæ, cum prædicti viri Dei præsidium quæriraret. Mendicans quædam de loco satis propinquo femina oculorum luce privata, nesciens visu tenere viam, nisi alio ducente, devota valde et fide plena ad eleemosynam cum cæteris egenis ad ejus quotidie habitaculum venire solebat, cui æternæ mercedis aliquid erimoniam contulisset, respectu illius quam aliis erogabat pauperibus, et stipem ab aliis multoties postulatam cæteris indigentibus exinde porrigebat. Erat enim non solum cæca, sed etiam in quadam parte corporis virtute propria destituta. Hæc diebus singulis ad ædem memorati viri mendicando cursitabat, cum quadam die in via sua posita, cogitatum suum ductori suo revelaret, dixit : « Si unquam mereor sola fabulari cum illo beato, salutem meam continuo credo. Confido etenim quod oculis meis lumen possit reddere, qui ægrotorum illorum oculis potuit ducatum præbere. » Dehinc aliquo tempore stetit sola ante eum, rogans ac petens ut super faciem ejus suam tantum extenderet manum. Vir autem Domini, tunc clausis ejus oculis, crucis signum imposuit, dicens : « Jesus Christus Dominus ac magister noster, qui lutum oculis imposuit cæci nati, et lumen ei restituit, ipse Deus, ipse omnipotens suæ claritate potentiæ te potest illuminare. » Necdum enim verba compleverat, sed sermo adhuc ab ore pendeat : ipsa quidem orante, subito aperti sunt oculi, ita ut cuncta clare prospiceret; illicque statim flens atque genuens in terram corruit, laudans Deum et benedicens. Interrogata autem ab eo quid sibi esset, respondit : « Deo gratias, adest mihi remedium secundum verbum tuum. » Vir quoque Domini hoc probare desiderans, dixit ei : « Quem nunc ergo me prospicis indica mihi. — Vultus enim, inquit, vester gravis et honestus, barba nivea et proluxa. — Ab alio, ait, didicisti quod mihi nunc fabularis. » Et tenens scirpum in manu, quid esset eam interrogavit : « Juncus est, » inquit illa. Ipse vero deinde ad aurem manum levavit, ipsa quoque quid faceret incunctanter respondit. Vir autem Domini hoc intelligens divinum esse mysterium, eam quam citius referre gratias beato Maximo transmittere curavit, sicut et alios. Tunc terribiliter præcepit ei, dicens : « Tu ergo tace amodo, sed modicum hic me sustineto. » Quem scilicet introgressum nequa-

quam illa sustinuit, sed quam citius potuit latibunde foras exivit, et advocans puerum suum, exultans et lacrymans præ gaudio, viæ suæ ducentem ulterius non requirens, et ita sanata est, ut quæ cæca venerat alio perducente, dux cæcis futura regressa sit : quæ vixit multos in posterum annos, privatim gratias et publice omnipotenti Deo gerebat assidue, quod per famulum suum sic eam restaurasset incolumem. Istud autem miraculum publicavit fidelis reclusa, publicaverunt et populi admirantes fidem mulieris, magnificantes gloriam boni patris familiarum.

43. Quam tristis, quam terribilis divina super quemdam judicem ultio processerit, dum in porticu perjuravit, ad pervulgandam beati viri gloriam silere debemus nequaquam. Eujusdam etenim vicinæ possessionis Syncelly nomen est, quo quidam famuli Dei commorari solebat familiaris. Hunc siquidem suus judex iniquitatis causis injustis atque occasionibus supra censum annuum ad res proprias rapiendas iudicio circumveniebat, ipsumque sine æquitatis ordine nimis exacerbat; qui die quadam multo repletus furore, inter cætera sic fertur dixisse ad eum : « Sive juste sive injuste, me villante, non permanebis in pace. » Cumque possessor ille nullo modo posset evadere manus illius, inito consilio, eum furentem muneribus compescuit, eumque pacem secum firmare coegit. Judex tandem, accepto devinctus obsequio, ne timidus ille ab eo diffideret, pacem quæsitam in manu hominis Dei se propria manu ferire promisit. Illis deinde coram eo astantibus, judex manum suam in illa sancta manu, sicut prædixerat, posuit, dicens : « In hoc loco sancto, in Domini mei præsentia, plena fide tibi promitto, amice, quoniam et deinceps a te non exigam amplius quam debeam. » Post non multos vero dies, judex ille, velut sponsionis suæ inmemor, quem ab omni absolverat injustitia, de hæreditate propria ecce contra justitiam pulsat. Hic demum commotus ab illo, pro pace habenda de rebus aliquid propriis invitatus tradidit illi, cum suæ perjuratæ tam præsens fuit iudicium, quasi velociter de rebus illis non debitis effectus est dominus : nam et manus ejus extemplo debilis et infirma facta est. Qui in exemplum Giezi (*IV Reg. v.*), violentam possedit pecuniam, non solum acquirens animæ lepram, sed manum propriam nunquam deinceps habuit sanam. Audite hæc omnes potentatem habentes, sic vestimini ut alios non spoliatis; hoc congregate vestris thesauris, unde pauperiem non ingeratis proximis. Amen.

44. Dignum quidem existimamus ponere in relato quod velociter et super divinum altum adfuit iudicium ei qui ejusdem famulis superbus non timuit injuriari. De beneficiis autem et eleemosynis quas vir Domini suscipiebat a populo, charitatis gratia repletus, nostræ congregationis inopiam ipse frater, velut pater, ex quo potuit relevare curavit. Verum præcipue super matrem suam sicut abla-

ctatus ab ea diligentiori cura ac providentiori quam A
super filias evigilabat. Sciebat enim ibi magnam
impensam, laborem quoque unde sustentaretur ni-
mium esse. Factum in una dierum, ut vir Domini
solita pietate de devotorum beneficiis, ad pastorem
in Grandimonte et ad fratres multa per nuntios
suos hujus miseræ transmisisset subsidia vitæ. Al-
tera autem die ad viri Dei habitaculum qui missi
fuerant remeare cœperunt cumque et viam longam
satis peragerent, eosque remotior mansio fatigaret,
equitantes reperierunt in itinere pratum et rivum.
Tunc quidam eorum ait : « Amœnus locus! ecce aqua
et pratum, ecce in quo possumus recreari et re-
quiescere parumper, ut valeamus incolumes nostrum
explere postmodum iter. » Cum igitur omnes una eo
divertissent, oculisque eorum locus ipse blandiret-
ur, de jumentis illico descenderunt, ora tamen
eorum ad turbam frenis sublati relaxantes : ibi-
que eis demorantibus ; loci illius enim supervenit
dominus subito, collo palum ferens acutum. Cum-
que furibundus pratum introisset, hinc atque illinc
discurrere cœpit, graviter homines feriens, jumen-
taque furibundus perquirens. Exterritisque pueris
et in fuga versis, jumenta eorum disruptis canis
per plana prosiliunt et in fugam vertuntur : qui
contristati valde, extra terminum loci quem asequi
potuerunt, mitigantes acceperunt, nuntiantes beato
viro contumeliam illam injustissime fuisse perpes-
sos. Cum iram suam ille exlessset injuste, subito
corripitur a rabie, ita ut a pluribus vix posset ten-
neri. Erat enim ei tremor, et interea prorsus vide-
batur exsensus, immutatam faciem et decoloratos
oculos habens : concurrentes autem vicini undique
atque parentes (audierant enim non parvulum
fuisse tumultum), quos sanos invenientes, ut con-
tigit, interrogaverunt. « Beati viri, inquit, pue-
ros ille et manu et lingua scandalizavit, ideoque
illum præsens vindicta flagellat. » Tunc parentes
ejus, accepto consilio, ejusdem culpam superbiæ
penitus profitentes, ad obtinendum salutis reme-
dium, ad Dei famulum hunc duxerunt ligatum,
ipsum tamen devote super eo deprecantes : qui ubi
vocem eorum audivit, et quid miser ille fecerit in-
telligens, hunc statim solvi fecit a vinculis. Ecce
novum miraculum et nostris temporibus inauditum D
in ipsa nempe hora ita sanus et incolumis appa-
ruit, ac si in eum humanæ potestatem salutis ho-
stis nunquam habuisset. Tunc ille suum reatum
agnoscens, ejus pervolutus pedibus, cœpit magis
ac magis culpam deslere et erubescere. Quem vir
Domini mox de terra levavit, et de actibus suis in
hunc modum increpavit, dicens : « Vade sollicitus,
et tale quid amplius nunquam facere præsumas ;
vindex est enim Deus velociter servorum suorum.
Noli facere pretiosiorum terram quam cœlum : ibi
vivendum, hic quoque finiendum. » Discessit igitur
sanus laudans Deum et benedicens. Quod stupen-
dum miraculum audientes innumeri populi, ingen-

tes clamores dederunt in cœlum, dicentes : « Gloria
tibi, Domine. » Amen.

45. Non longe ergo a viri Dei habitaculo, vicus
erat nomine , in quo cujusdam mi-
litis graviter ægrotabat filius, qui taliter tæ-
dium perferebat, ut solo spiritu palpitaret, laxata
pelle pene ossa videbantur. Miles itaque pater ejus,
cum videret eum in extremis urgeri, ait servis
suis : « Homo Dei ille quæm quasi ad aurem posi-
tum multis credimus fulgere virtutibus, cujus apud
Deum nunc usque meriti erga alios exstitit fides,
erga infantulum meum modo ego debeo probare
fidelem. Proinde omnes ad ejus habitaculum cum
puero veniamus, fidem certam in cordibus nostris
deportantes. Si enim assequi nequit ibi medici-
nam, nusquam filium meum sanari deinceps cre-
dam. » Quem mox fideles famuli de domo infantu-
lum ad prædictum Dei famulum manibus propriis
deportaverunt, ibique multum profusis lacrymis se
nimis affligentes, pro puero beati viri auxilium ex-
orant ægrotato. Cumque eum eidem obtulissent ex
consuetudine, mox quibus obvolvatur pannos
amoveri præcepit, crucisque signaculum ad nudam
carnem postmodum fecit ; qui reversus ad propria
ex infirmitate illa convaluit, et ad sancti hujus testi-
monium miraculi usque hodie in hac vita manet
incolumis. Amen.

46. De vicino namque beati Aredii loco, ecce ex
simili alius subsequitur sermo cujusdam. Etenim
satis potentia parvulus filius, qui ætatis suæ quin-
tum necdum attigerat annum, ibidem diu languet-
rat, omni prorsus membrorum virtute debilis et
destitutus ; pater vero ejus super eo quid faceret
penitus ignorabat, quia de ejus salute spem omnem
jam deposuerat. Quid mirum ? quia quomodo aut
incunabulo aut loco alio ponebatur eo immobilis a
suis inveniebatur. Si autem ei forte vel curvares
pedem, vel manum extenderes, sic manentes pro-
cul dubio reperires, ita ut putares ossa ejus omnia
minutatim contracta sub pelle latere. Promulgata
vero signis hominis Dei, et virtutibus collectis, a
parentibus suis ad virum Dei delatus est, eidemque
ex more oblati, ipsum pro pignore suo multum
humiliter deprecantes, et etiam asserentes nullum
pro eo remedium superesse. Quibus vir Domini,
ait : « Quid gementes ploratis ? » Mox rejectis
pannulis, quantopere languerat ille narraverunt,
rogantes ut per nudam carnem ejus amore Dei
suam duntaxat mitteret manum. Quo audito, vir
Domini quæsitam protulit dexteram manum, a ver-
tice palpando per singula membra perduxit ad pe-
des, et accipiens scirpum, quasi ludendo, super
ventrem pueri huc atque illuc ducere cœpit, quem
mox extendens : « Tene, tene, languido ait : Eh !
eh ! » Et qui pene jam mortuus fuerat, tanquam a
somno excitatus fuisset, ad viri Dei vocem, quam-
vis modicam, statim manum levavit, et scirpum sibi
extensum accepit et tenuit. Illi vero qui convene-

rant, viso miraculo, præ gaudio flere cœperunt. Quo facto, vir Domini colligi puerum fecit, omnesque pariter remeare cum illo ad propria iussit. Et confestim surgentes parentes ejus tulerunt de quo jacebat loco puerum, et abierunt in domum suam, magnificantes et laudantes Deum, et dicebant : « Quia vere vidimus mirabilia hodie. » Puer vero a languore suo convalescens erexit et profecit, et sanus lætusque in posterum diutius vixit. Perpendendum quod, propter magnam patrum fidem, plenam filii percipere meruerunt sospitatem. Unde datur nobis intelligi quia perfecta fides omnia quæ perfecte desiderat adipisci potest, juxta quod Dominus ait : *Omnia possibilia sunt credenti (Marc. 1x). Amen.*

47. Ergo quibusdam exactis quæ per beatum virum circa alios gesta sunt, aggrediamur unum memorabile de pluribus et pretiosum miraculis, quod ad ejus vocem gratia circa ipsum et quemdam alium est operata divina. Contigit autem ut eodem tempore isdem Dei famulus ejusque janitor, unusquisque ad dictam suam cellulam, gravibus graviter laborabat febribus. Una quidem dierum cum vir Domini febrile inciperet, et vehementer anxari, stratum proprium ut leviter sufferre posset dolorem introivit, hujusmodi satis amicum languori : obsederat eum dolor assiduus cum ardore, sitisque intolerabilis cum capitis anxietate nimia. Ægrotante autem eo ac febricitante loco in illo, ad portam ecce factus est sonitus. Quo comperto, janitor, ut potuit, ad eum venit dicens : « Su, su, surgite cito, ci, ci, cito surgite, dominus adest Gofridus Burgalensis archiepiscopus (57), vestram quidem faciem videre cupiens, et vobiscum conferre sermonem. » Lento enim illuc janitor pervenit gressu, quoniam eodem incommodo depasta ejus jam pene fuerant membra. Quo audito, vir sanctus, delignando subrisit, et ait : « Miser est sane et valde debilis, qui ab inquietationibus tam vanis et frivolis se fatigari permittit : laudo, inquit, frater, et volo ne amplius amodo aggravemur ab eis. » O admiranda res et veneranda ! porro ejus dictum statim subsequitur factum ; nam in eadem hora vir Domini foras egreditur sanus. Alter vero qui erat magnis febribus in proximo laboraturus, ab eis similiter incolumis deinceps mansit atque securus. Qua de re, charissimi, datur nobis intelligi quia charitas nihil possidere cum angustia novit. Sibi quippe et proximo propter Deum proficere voluit, quoniam et aliter plenitudo non esset legalis ; qui enim proximum diligit, legem implevit. Amen.

48. Sed quid super frigoreticis aliis et infirmis referamus, quibus tam velociter invenitur medela quam fideliter fuerit inquisita ? De quibus sigillatim multum quod loqueremur erat ; sed, quia ad alia festinamus, exinde conticere melius putavimus.

A Nam, si totum proderetur in publico quod singuli quique, dum fideliter poscunt, latenter accipiunt, et occultum retinet conscientia multorum, ad hoc pene scribendum dies omnes vitæ nostræ arbitramur minime sufficere posse. Inter cætera vero signa ac beneficia quæ suæ vir Domini conferebat propinquitati, pro summo tamen unum illius incolæ terræ atque affines replicare solebant. Agros omnes affinitatis suæ, ut a senioribus nostris audivimus, grando regionem istam in annis præteritis vastare consueverat, quæ tam graviter cadebat, ut nihil ibidem, cum venisset, relinqueret. Post illam autem diem, cum homo Dei primum pedem in loco posuit illo, nunquam ibidem tempestas, ipso in carne degente, cecidit. Sed adveniens, ut ante consueverat, et quasi timens præterit et vèrecunda. Amen.

B 49. Cæterum quid nos in laude ejus et gloria conamur, quod perficere nescimus ? Ipse enim est laus et gloria ejus, cujus laus ab ore ejus nusquam recessit. Competens profecto erat divinæ dignationi, cujus mirificabatur spiritus in cœlis, talibus taliter signis in corpore mirificari in terris. Itaque meritorum tanta creduntur insignia, quod non solum non prævalent explicari sermone, verum nec ipsa queunt humana comprehendi subtilitate. Verum, quoniam sermo juxta quod de vita ejus proposuimus exsequi clausulam petit specialem, tamen unam atque præclaram vobis adhuc visionem quam in extasi positus, sed apertis oculis utrisque hominis, diligenter ipse aspexit, priusquam schedule nostræ finem suscipiant ad enarrandam ecce aggredimur viam. Hujus igitur prædicti famuli Dei familiarissimus fuit Guido de Miliaco frater venerabilis, qui ejusdem sanctæ habitum religionis admonitione suscepit, in quo etiam ab eodem apprime eruditus atque enutritus est ; qui nimirum postea, vitæ suæ merito morumque magnitudine, familiaritatis, ut dicitur, apud eum prærogativam inter alios et ante obtinuit, cujus nos quoque didicimus narratione, quod narramus, quasi vir Domini sæpe cordis secreto et oris eum usu familiaritatis lætificare solebat. Factum est quodam tempore, ut visitationis studio ad pastorem nostrum in Grandimonte ambo insimul convenirent. In crastinum autem, D benedictione recepta, in primo diluculo cum remeare cœpissent, missarum solemniam audiendi gratia fratresque videndi, properantes diverterunt Murcetum. Erat enim dies festus Murcensis ecclesiæ dedicationis, quos videlicet advenientes bono et hilari vultu, ut decebat, fratres susceperunt, multum gaudentes : et prima completa, devote et solemniter missarum introitum incepit primus sacerdos, ut tanti mysterii reverentia exposcebat, et ordo. Hujusmodi vero semper memorati viri erat consuetudo, ut oculos suos ad altare in tali dirigeret hora intentius ac sollicitius quam in alia.

(57) Exstant ad eum S. Bernardi et Petri Venerabilis abbatis Cluniacensis epistolæ. Præcæse cœpit Ecclesiæ Burgalensi anno 1136.

Scriptum quippe audierat : *Ubi thesaurus tuus, ibi et cor tuum* (*Matth. vi*) ; et : « Ubi dirigitur oculus, ibi figitur animus. » Cumque vir Domini in hoc diligenter intenderet, unum subito in veste levitica stolaque candida inter alios vidit, circa frequens ministerium satagentem ; cui præterea rasa erat corona et tempora, ipsaque barba. A quo etiam quisnam esset cœpit admirari valde et incertus esse : sciebat enim duos clericos ibi solummodo fore. Tunc vir Domini non longas diu sustinuit moras, sed statim fratrem Guidonem per quem videlicet super illa dubietate certus voluit esse, de loco suo semel bis terque diversis adiit momentis, et quot ibi adessent clerici sollicitus requisivit ; cui ille totidem huiusmodi sermonem respondit, dicens : « Domine, ut video, duo adsunt tantummodo. Sed credimus eum non fuisse æqualis meriti, qui toties interrogatus hoc videre non meruit. » Qua de re certus, lectione libri *Apocalypsis* jam lecta, ad chorum clericorum accessit illico lætus, ubi supra pedes tandiu mansit erectus, donec divinum mysterium spatiosè celebraretur. Factum est autem cum hora esset jam parata legendi Evangelium, ecce diaconus ille ad pronuntiandum eum una cum sacerdote venit ad lectricem, quod videlicet ipse secundum Lucam distinctè incœpit, etiam pronuntiando aperte usque ad finem complexit. De cuius voce et habitu argumentum vir Dei sumpsit invincibile, quoniam de quo diutissime dubius fuerat, hunc veris intersignis indubitanter dominum Stephanum Muretensem credidit esse ; talem enim eum in vita videre solitus fuerat. Peractoque ex more servitio, Pater venerabilis ab oculis discipuli aspicientis evanuit. Qui deinde egressus ab ecclesia, fratres illico vocavit, iumenta quibus vehabantur adduci præcepit, atque socium suum cœpit vehementissime festinare ut possent exire. Cui fratres loci dixerunt : « Pater et frater, etiam domine, hoc fieri non potest, quia hodie ad nos introistis et hodie exire vultis. » Quibus ille ait : « Fratres et domini, sic oportet fieri. » Paratis autem iumentis, Guidonem ejusdem loci fratres duxerunt seorsum, dicentes : « Scimus certissime quod secretum aliquod ei Dominus hodie dignatus est in domo nostra revelare et quoniam modo non est locus prolixioris confabulationis, age frater, perge sollicitus valde. » Quibus ille dixit : « Ea vero quæ loquimini nunc quoque mecum ipse pertracto. » Qui statim salutatis fratribus recesserunt, iter quod desiderabant aggredientes et simul properantes, sese satiare per viam de Deo vicaria cœperunt relatione. Denique, sicut inter cunctorum animos amicorum immensam charitatis familiaritas fiduciam præbet, Guido frater non obliviosus factus, ipsum Dei famulum super eo quod in ecclesia viderat in hunc modum cœpit interrogare, dicens : « Deo autem gratias et vestræ, Pater et domine, sanctæ benignitati, quoniam me tam indignum, tam indoctum vestris tantis negotiis, tam privatis

quam publicis, semper interesse voluistis. Verumtamen, domine, unum dubius valde ego mecum revolve, quod a vobis, charissime, si decet, discere rogo. Teneo namque ac firmiter credo, vos aliquod hodie vidisse signum, quod tamen videre, nostris impediens culpæ, non est desuper datum. Exinde hoc ergo argumentor, quoniam in ecclesia vos insolito more fratres stupefacti valde viderent perseverare. » Tunc ille, ut erat vir eloquentissimus, nolensque in publico prolere quod tenebat interius, inquirenti socio citius persuasit ut quæsitum taceret, dicens : « Porro mihi illud dicere non expedit, nec tibi quoque multum proficit illud audire. — Nunquid et, domine, inquit, mihi celare potestis quod quærens cupio scire a vobis? » Cumque hoc ille tam instanter ab eo precum multitudine ac frequentissima inquisitione exigeret, seque nullatenus astipularetur cessaturum, amicabilibus tandem ejus vir Domini constrictis conjurationibus, jam non celaturum se respondit, ei dicens : « Tali siquidem ego tibi quod quæris conditione dicam, quod nusquam te amplius super hoc aulam confabulari dum vivo. » Pertimescebat videlicet ne inani gloria super se raperetur, et inde intus fieret culpabilis unde fore hominibus appareret mirabilis exemplum etiam Domini sequens, qui de semetipso suis discipulis præcepit, dicens ut ea quæ viderent nemini dicerent, quousque Filius hominis surrexisset a mortuis (*Matth. xvii*). Cui postmodum spondenti atque firmanti totum per ordinem vir Domini, ut evenerat gestum narravit. Sunt quidem præterea et alia multa commemoratione digna, quæ per eum Christi gratia cognoscuntur operata, quæ videlicet, si scripto commendarentur, a non credentibus apocrypha judicarentur ; sed de vita hactenus, ac moribus conversationeque loquentes, illius nunc qualiter ad cœlestis de hoc sæculo regni pervenit bravium, calamus pariter reducamus et manum. Amen.

50. Anno igitur a passione Domini millesimo centesimo quinquagesimo septimo frater beatæ memoriæ Hugo, bonus verusque cremita, plenus virtutibus et sanctitate, præbens multa, ut dictum est, infirmis atque egenis beneficia, apud Planicæ locum conversationis ipsius valde præcipuum, de nequam sæculo, Deo vocante, migravit in pace. Illi sane beato venerabili viro prolixum vitæ suæ spatium pro utilitate religionis nostræ et amplificatione divinitus collatum est. Nam vixit, ut manu tenemus, annis octoginta sex, de quo notandum est præcipue quod ille vir Domini inter tot gratiarum insignia, quibus in vita sua claruit, sanæ stabilisque memoriæ dono non mediocriter fulsit. Nam, quidquid vel de sententiis nostris, vel cæteris vitæ nostræ mandatis invenitur fideliter scriptum, aut memoriæ hominum commendatum, totum quidem per eum, sicut a domino Stephano magistro nostro audivit memoriterque suscepit, creditur et revelatum et manifestum. Divinarum etiam auditioni:

Se igituram præterea ita studium commodaverat, ut nihil fratribus dictum auferret, quia memoriam pro libris habebat. Sed ut omnia brevius concludamus, ut in cæteris quæ de illo jam diximus, quamvis nec omnia dicere potuerimus, nullus his diebus ei usquam inveniebatur secundus. Nam vicini et remotiores, divites quoque et pauperes, qui videndi audiendique amore ad eum veniebant, ipsum videntes Deicolam nuncupabant, indulto ei vocabulo : quidam eum ut filium diligebant et ut fratrem, eum venerabantur ut patrem; talem enim in omnibus se præbere cupiebat et volebat Dei conspectibus esse dignum, corde purum et voluntati ejus perfecte demissum. Sed, quoniam hoc loquentes paululum a proposito digressi sumus, ab his expediti, nunc ad narrationis ordinem læti redeamus.

31. Eo igitur tempore quo dilectus Deo et hominibus de præsentis sæculo erat migraturus, divinxit placuit dispensationi, ut quidam seniores nostri, viri valde religiosi, visitandi eum gratia ac audiendi, etiamque interrogandi super hoc quod expediebat eis, quarto decimo Kalendas Maii in quinta feria de diversis locis simul venissent. Suscepit itaque eos vir Domini, sicut consueverat, bono et hilari vultu, et super eorum vultu nimium lætus atque jucundus fuit; totum autem illum diem duxit cum fratribus valde gratum multumque felicem; *hilarem enim datorem diligit Deus (II Cor. ix)*. Crastina vero die languore nimio circa meridiem correptus est, unde cithara omnium mox in amarum versa est luctum. Fratres vero qui in vicinis morabantur cellulis pauperum exauditor Deus noluit ab ejus frustrare exsequiis, cujus etiam valentis et incolumis necessariis usi fuerant bonis. Convenerunt itaque multi, Deo volente, ut tam sanctæ animæ de hoc sæculo recedenti suas animas devote commendarent, ipseque interim invaletudinem suam visitatione eorum ac consortio admodum levius toleraret, et ipsi quoque illius præsentia et audientia lætiores in posterum manerent ac meliores. Per decem autem dies in mente sana, inoffenso aspectu atque auditu perseveravit : non tamen sine causa ægrotavit usque tertio Kalendas Maii, quod est vicesimus septimus dies Aprilis; quod videlicet totum credimus factum, ut ipse fratres in tam mystica significatione super Decalogo legis informaret, et si quid in ea per oblivionem deliquissent, et sibi et illis, ipso momento, tunc saltem emendare liceret. Insuper ne prædicatio ejus a quoquo impediretur, cunctis diebus infirmitatis suæ in lecto jacens, usque ad extremum diem imprætermisse ac fortiter verbum Dei prædicavit et audivit, exceptis tantum horis quibus vacabat orationi. Frequenter enim tunc orabat et pro experientia sua ubertim ac jugiter flebat, fratres nec non infirmos, debiles, minusque doctos inter illa commonitoria verba sufferre, portare movebat et hortabatur, non ut defensionem

haberent, sed ut misericordiam sentirent ad invicem : quod et ipse, dum adhuc superesset, charitative docuit, et fecit ad posterum super omnia quidquid jam pridem de obedientia et de regula nostra pronuntiaverat. Nunc vero abundantiori gratia, valentiorique loquela præsentibus fratribus recoluit, eosque fideliter observare rogavit. Numerus enim fratrum insimul erat omnium præfatus, bis quinque scilicet presbyteri, etiam octo conversi, de quorum numero unus exstitit frater qui de bonitate ejus confidens plurimum, benedicti ab eo, hoc nullo sciente, alto quærebat ex corde. Hoc autem eo cogitante, scrutator cordium Deus, qui scit solus quid desiderat spiritus, ipse solus ad complendum desiderium suum in tali voce præsumptum fecit amicum, qui ait : « Frater Guido de Campania sit benedictus et vere sit benedictus, et ultimam eum Deus benedicat ! » Qui totum postea quod tacitus quæsierat fratribus per ordinem nuntiavit. Ex quo aliisque hujusmodi liquido omnibus patuit, prophetiæ spiritum Dei famulum habuisse, in cujus auribus cogitationis etiam verba sonuissent. Igitur qui convenerant interrogabant eum dicentes : « Domine, quid times? quid sentis nostræ plus posse nocere religioni? — Nova, inquit, nemora, fratresque novitios super omnia plus posse nocere timeo et sentio. » Tali siquidem, tam sanus quam æger, institutus erat proposito, ut quæ sunt Jesu Christi semper quæreret, solumque illius nec alterius recordaretur, posteriorumque penitus, juxta Apostolum, obliviscens, et ad ea quæ ante se erant se extendens (*Philip. iii*), Deoque hoc maxime faciebat, ut carnalibus ruptis vinculis, talexum sibi creditum Domino suo duplicatum reportaret, et pro duplicato duplicia, ut ita dicam, a fœneratore Domino in illa patria possideret. Cumque per singulos dies exitum fratres exspectarent a suo corpore, quia tunc scilicet Sabbatum habebatur, vicinum obitum suum denunciavit verbis quidem aliis, sed idipsum prorsus significantibus. Ait enim : « In crastinum autem benefaciet mihi Dominus, et in secunda feria in me anima non permanebit amplius. » Quod totum ita factum est. Cum vero jam decem dies in ægitudine fuissent expleti, et die illa de qua jam prædixerat subsequuta, Omnipotens peronem mercedem ei reddere decrevisset, dolor corporis in vitalia rediit, viribusque propriis repente destitui cœpit : erat enim mane. Sciens itaque se morti jam proximum esse, qui eum ibi pernoctaverant fratres, cæterosque pariter admonuit, ut ad primam quam citius surgerent, et cum eo benignum Jesum cum expectatione exitus sui multo instantius ac devotius exorarent. Ea namque nocte jacuerat in capitolio, ibique dicta confessione completoque judicio, ex quo nihil ulterius loqui auditus est, usque ad pacem, o ius missæ officium orans versusque ad ecclesiam audivit, et a pacifico fratre Hugone Dumont osculum Dominicæ pacis accepit; et, quoniam in ipsa tam

sacræ immolationis horâ, testante Gregorio, ad A
 ministri vocem ratum manet cœlos aperiri, in illo
 Jesu Christi imperio angelorum choros adesse,
 summis ima sociari, terrena cœlestibus jungi ex
 hoc plane probatur, et vere et catholice potest in-
 telligi, quod plenam et perfectam eorum omnium
 remissionem per osculum pacis accepit, super qui-
 bus etiam paulo ante confessionem iudicium di-
 cens, complere memoriter meruit. Post hoc au-
 tem fratres qui custodiebant eum, diligentius il-
 lum ad lumen aspicientes, quod jam obire cœpisset
 tunc primum compererunt: quod statim cæteris
 qui in ecclesia erant significaverunt. Qui pro-
 tinus advenientes eum in medio positum circum-
 steterunt, laudes et gratias in psalmis et hymnis
 pro commendatione animæ ejus decantantes. Qui
 cum diutius psallerent, soloque ei in pectore ad-
 huc palpitare spiritus, quindecim psalmos cantare
 exorsi sunt. Cumque vir Domini, cui admodum
 parvulus tunc inerat flatus, unum de quindecim,
 psalmum *Lætatus sum* videlicet cantari audiret,
 stans in medio, crucemque Domini tenens et deo-
 sculans, collecto spiritu, quantumvis valuit, oculos,
 antequam in domum Domini terminarent, le-
 vavit et aperuit, et circumstantes fratres ex or-
 dine, velut eos salutaret, benigne aspexit ac dili-
 genter: sicque denum oculis ac manibus in cœ-
 lum semper intentis, in cinere recubans, prius-
 quam missa finiretur, in tam sancta hora inter
 jucunda verba, orante tam sancto conventu, ut
 tenemus, exhilaratum spiritum reddidit Christo,
 domus Domino, ad quam a fratribus jam fuerat
 invitatus, reddidit quidem in bona senectute ac
 conversatione enutritus.

52. Tunc vero mœror et metus grandis omnes
 qui aderant propter mortem ejus detinuit. Qui
 autem perfectiores ac firmiores erant in religio-
 nis custodia, se fletu abstinabant præ timore et
 verecundia, vocem quidem plangentium comprimen-
 tes; si quibus flere prohiberet fides, gemitum
 saltem cogeret extorqueri affectus, cum letandum
 potius illi esset, quoniam Dominus jam suo con-
 foveret gremio. Etenim tam sancta de gloria il-
 lius fuit omnibus exultatio, quam pia de morte
 lamentatio, dum unusquisque et in se invenit quod
 doleat et unde illi gaudeat. Testatique nobis sunt
 qui adfuerunt, quoniam jam exanimi corpore ma-
 gis vivus videretur quam mortuus; vultum enim
 vigilantis hominis claritate superabat vultus ejus
 jam in Christo dormientis, cum in cæteris mem-
 bris nec tenuis quidem macula lateret, et quod-
 dammodo caro ejus non senis, sed tanquam pueri
 parvuli tota appareret; sicque in quadam jam fu-
 tura resurrectionis gloria, ut ita fari liceat, et na-
 turam demutare carnis visus est. O beati! O felices!
 qui dum esset in terris, usi fuistis ejus colloquiis,
 participastis conviviis, documentis instructi,
 præsentia recreati, confirmati fuistis ejus moribus
 et exemplis, insuper et signis et virtutibus

A jucundati. Feliciores vos estis, si tamen quod ab
 eo audistis fideliter observare nitimini, qui viam
 ingressus per quam vos reliqui gradiremini; dedit
 fidem verborum in opere, ne putaretis enim aliquid
 superfluum prædicasse; jussam crucem semel ac-
 ceptam deponere noluit, imo eam amore et famu-
 latu spontaneo, non Cyrenæo, semper tanquam
 principi confixus portavit. Unde, quia nec longi-
 tudine temporis nec non laboris, crucis sanctifica-
 torem sequi meruit, post mundi languorem. Hæc
 autem prædicta non ad correctionem, sed ad æ-
 mulationem. Hunc igitur ad bonum æmulamini.

53. Sacerdos vero stans interea ad mensam Do-
 mini valde lassus, et diu expectata corporis sani-
 tate, sacrificium jam obtulerat Domino, collectam
 de postcommunione adhuc dicturus, cum nec-
 dum sciret utrum pro expectata sanitate, an pro de-
 positione oraret, percepto tandem quid faceret,
 collectam inæcepit pro ejus depositione supplica-
 turus. Nec vacat locus iste a mysterio: quem ta-
 men pro parvitate et provectoribus nos adhuc su-
 gentes ubera decrevimus enucleandum; cis vero
 maxime, qui partem aliquam tenent de Dominicis
 sacramentis. Nam ut præmittamus plurima,
 celebrata sunt etiam in eo a fratribus plene ac in-
 tente, tam in obitu quam in infirmitate, prout de-
 votius potuerunt, cætera quæ rogat juxta ecclesie
 stitutum morem institutio nostræ sanctæ religionis
 et regulæ. Tunc denum fratres amantissimi boni-
 que pastoris, sub quo tunc nostra fervebat religio,
 et voluntatis et jussionis memores, festinanter
 quod eis jam dudum præceperat exsequuntur. Nam
 et beati viri corpus qua oportuit honorificentia,
 una cum sanctis Domini sacerdotibus, thuribus
 paratis et cereis, reverentissime satis aggredientes
 aperiunt. Quo quidem aperto, tanta illic subito
 fragrantia miri odoris aspersa est, ut qui aderant
 inæstimabili suavitate replerentur, ac ex eadem
 suavitate cunctis claresceret, in eodem suavitatis
 auctorem habuisse diu mansionem, cum ejus ta-
 men caro præmortua tam aperto miraculo, quid
 vivens ejus spiritus semper egerit, testaretur. Cu-
 jus extemplo præcordia præscripti odoris fragrantia
 vitroque puriora quæ apparuerunt, suscipientes pro-
 futura loco ad patrocinium, patriæque ad salutem,
 in sua ædificatione cultu satis eximio exstrueta ibi-
 dem venerabiliter tumulaverunt. Quibus quoque
 digna veneratione conditis, ejus vestimenta inter
 se fratres velut thesaurum cœlestem diviserunt,
 exceptis ligonibus, quæ clam pro reliquiis cum
 summa ab eis devotione sumpta sunt, et usque
 hodie debitæ zelo reverentiæ suis conservantur in
 locis. De quo quidem loco ex illa die multæ fide-
 libus virtutes factæ sunt, quæ per negligentiam
 non sunt scriptæ, nec nobis recitatæ.

54. Huic quippe miraculo multi interfuerunt
 qui nunc usque vivunt, et cum magno fletu ex
 gaudio attestantur, quam quousque corpus ejus
 consueretur, suisque vestimentis, sicut nobis nos

est sepelire, indueretur, illius fragrantia odoris ab eorum naribus non recessit : quod videlicet signum aliud venerabile est etiam comitatum, quod idcirco maxime prætermittere nolimus, ut ex hoc uno valeant a fidelibus alia multa pensari. Huic nempe rei jam audire quidam frater noster interfuit, qui præ mira aptitudine sui, una cum cæteris, sanctissimum ejus corpus aperuit, et incomparabilem illum thesaurum, quem beatus ille diu sibi ad profectum, posterisque ad futurum servaverat, omnibusque patenter ex eodem devoto suscepit et tumulavit. Habebat enim manum quo casu nescio incisam ac graviter vulneratam, et dolore pariter ac sanie plenam. Sequenti vero die, nescio an eadem nocte, dum ex more respiceret ut eam curaret, tremefactus eandem repente quo involuta erat lintamine invenit evolutam, atque ita sanam, cicatrice sola superstitute, ac si unquam vulneris nihil habuisset. Et quædam alia in augmentum istorum qui interfuerunt addunt mirabilia, de quibus non est modo dicendum per singula. Hoc ergo expleto, superstes corpus in medio adhuc positum in psalmodia et oratione a fratribus custoditur, noctem quidem præ timore vicini populi expectantibus, qui tamen per alias temporis vicissitudines eum servari scientes, ad viarum exitus olim suos posuere custodes, metuentes eum amittere velut hæredem et patriæ defensorem. O pium et laudabile furtum, quod nemini prorsus detulit damnum ! Occidente vero sole, ex omnibus his decem numero fratribus, aut forsitan eo amplius, eo honore et reverentia qua decuit, quali potuerunt hora, de loco illo sanctissimum corpus tollentes, in primo noctis crepusculo, sicut invicem agendum proposuerant, injunctam arripiunt viam, et sic simul cum pignore sancto prope- rantes, descenderunt per viam quæ ducit ad munitionem, cui prisca velustas Chalucium e. liderat nomen. Ex hac siquidem nocte præterita, lumen odientes egressi fuerant malefactores, qui tenentes quemdam rusticorum trahebant captivum, sua paupere tamen suppellectile valde onustum. Quo comperto, fratres (præ oculis enim eorum illi latrunculi faciebant iter) accesserunt ad eos, et captivum de manibus eorum liberum cum pia sarcina sua transmiserunt ad propria. Quod enim vir Domini vivus et adhuc sæcularis per seipsum agere consueverat, per filios suos et fratres jam mortuus non est oblitus facere. Susceptus est ergo cum summa veneratione a bono pastore et a sancto conventu, qui præcurrentibus etiam largissimis elemosynis ei obviam venit, et in magna lætitia in Grandimonte translatus ab eis : ubi tamen coram fratribus pro ejus commendanda depositione corporis sacrificium Deo oblatum est a memorato pastore ; et appositus est ad patres suos, atque inter domnum Stephanum de Mureto, et domnum Petrum Lemovicanum sepultus, certoque notamine assignatus. O quantus luctus circumjacentium po-

ulorum, quantus pauperum Christi et religiosorum planctus ! quantus præcipue orphanorum clamor et viduarum, quibus extenderat charitatis brachia et benigna subsidia vitæ, pro cujus enim obsequio narrari non potest quanta multitudo hominum a propriis sedibus se commoverunt ! Multi enim ex agris et vicis et villulis et castellis, et ex Lemovica etiam civitate adfuerunt, qui exinde remeantes turbis concurrentibus eum jam sepultum nuntiaverunt, et in his quidem omnibus quantum ille Deo acceptus et populo clarus fuit, quantoque fervore, rectæ sane fidei, spei et charitatis in sancta Ecclesia vixit, quoniam, volente Domino, nobis conceditur scire, in his quoque orationibus plane manifestatur. Fidei enim fuit indicium missa, quam audiendo migravit ad Dominum ; spei autem manifestatio, signorum multitudo quæ jam fecerat ille in Domino ; bonum vero charitatis, solutio aperte declarat captivi. Quod autem plenius agnoscunt quicumque cum loquentem et præsentem audire et videre potuerant, et ejus præsertim in religione conversationem non ignoraverunt. Nos vero qui in carne eum nec videre nec audire meruimus, pauca tamen quæ præscribuntur, quantum investigare potuimus, largiente Domino, qui dat affluenter et non improperat (Jac. 1), tomis chartæ pro modulo nostro fideliter diligenterque commendare studuimus ; in hoc etiam, charissimi, plurimum confidentes quam etsi non potest legendam incultus sermo et rusticanus ornare, eam faciet ille beatus signis præclarisque virtutibus elucere ; et hanc solam insuper nostræ, mercedis retributionem accipere sperantes, ut, dum hæc recitata fuerunt in laude et memoria hujus memorati justî, nobis fortassis orantibus, et vobis tribuatur refrigerium pro delictis, dicente poeta :

..... Forsan et hæc olim meminisse juvabit.
(VIRGIL., *Aeneid.* l. 1, vers. 203.)

Cujus sanctissimi memoranda et gloriosissima transitus dies celebrata est tertio Kalendas Maii, secunda feria, anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, ut prænotatur, millesimo centesimo quinquagesimo septimo, ab excessu autem domni Stephani Muretensis, primi Patriæ nostri, tricesimo secundo, ætatis vero beatissimi Hugonis circiter octogesimo sexto, Romanæ tunc providente Ecclesiæ papa Adriano quarto, regnante gloriosissimo Francorum rege Ludovico, qui Ludovico successit in regno sub bonæ et summe beatæ memoriæ amantissimo Stephano de Liciaco quarto priore nostro. Exsulemus ergo omnes in Domino, qui nos tanti viri decorare dignatus est consortio. Concedat Deus ipse nobis ex ejus sublimari suffragiis, cujus etiam moribus et signis nos ditavit, nos instruxit in terris. Ipse Dominus ac Redemptor noster qui fidelem suum famulum de terris in pace suscepit, ipse nos de hoc sæculo nequam propter eum adjuvet, regat et custodiat, ne polluamur a malis.

Ecce claudit dies, hebetatur calamus, pigritatur manus, lingua impeditur. Quid igitur moras facimus? quo amplius protelari conamur, cum terminus etiam istorum prorsus ab homine ignoretur. Sane enim qui os aperuit belluinum (*Num. xxii*), aperuit et docuit nostrum, idem ipse finis noster qui principium nostrum Jesus Christus Dominus noster et Deus, cui est honor et gloria, virtus et imperium cum Patre in unitate Spiritus sancti ab æterno, et nunc et per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Quis dixit? Dominus: hoc nomen permanet illi.

Nam dicti est dicator Dominus non alter ab illo.

Gloria sit soli Domino qui cuncta peregit.

Ego Guillelmus Dandina, qui de sancto Savino improprie cognominor, frater peccator, indignusque sacerdos, pro me exorare supplex humilisque exoro.

Quis unquam tanti viri mirabilia sic ex ordine inquirere aut referre poterit, ut laudare sufficiat? Præfatus namque pastor venerabilis, qui providente Domino in discipulatu illius conversatus atque eruditus est, eique valde familiarissimus fuit, unum nobis de ullo miraculum dicere consuevit; quod tamen nullo modo est prætermittendum, quam mira humilitate intelligitur plenum. Nam et beatæ memoriæ Hugo tiro, qui, Deo auctore, Engolismensi in episcopatu deservivit Ecclesiæ, certus de miraculis et de bonitate illius, quæ per eum Dominus dignabatur operari, ea sæpe devotione ad eum venire consueverat, ejus præsentia recreari verboque instrui multum desiderans, tanquam ad audiendam Salomonis sapientiam. Quadam namque die contigit ut veniret ad eum episcopus, et, dum ex more consedisset, qui quidem compulsus tædio, ait: « Tantum enim dolorem a dextris in armo miser ego patior, quod sursum eundem levare vel seorsum flectere, vel in partem aliam declinare nullo modo valeo, qui videlicet ex gutta procedit, ut credo. Collum etiam, guttur et facies, ut videre potestis, ex sæviente prædicto dolore tumida lividaque ef-

fecta sunt; unde et mei locum doloris pro amore Dei vestris sanctis manibus tangite, domine, atque palpate. » Quo audito, vir Dei admirans ait: « Miror ego valde cur sic loquimini, domine, manus quidem meæ sanguine plenæ sunt, vestræ vero sacratæ et ad Dei vivi mysterium præparatæ, dono etiam Dei et gratia Dei repletæ. Quod vero a me peccatore quæritis, mihi quidem et aliis, cum necesse fuerit, per vos, operante Domino, et debet et potest præstari; de vobis enim et hujusmodi Dominus dicit: *Super ægros manus imponent, et bene habebunt* (*Marc. xvi*). » Cui respondit episcopus: « Certe, si pro divini mysterii privilegio et honore vos retardare dicitis, scitote quia in statu vestro non partem impari de divinis tenetis sacramentis atque habetis. Si ego enim indignus peccator indignusque sacerdos per mysterium meis immundis manibus suscipio Dominum, vos quoque in susceptione pauperum et refectione eumdem ipsum recipistis nec alium. Ipse enim dixit: *Quod uni ex minimis meis fecistis, et mihi* (*Matth. xxv*). Et alibi: *Qui recipit vos, me recipit* (*Matth. x*). Et etiam alia multa, de quibus non est modo dicendum per singula. » Vir autem Domini videns episcopum in sua perseverare petitione, noluit eum amplius contristatum manere, sed commune duarum partium bonum eligens, manum continuo episcopi cum sua accepit, eandemque quo patiebatur cum signo crucis palpando tractandoque deduxit. In hoc præcipue sibi humilitatem custodiens, et sancto debitam episcopo reverentiam exhibens. His vero expletis, absque ulla procrastinatione sanatus est episcopus qui venerat ægrotus. Considerare enim libet quoniam in hoc tam amabili bono cum prædicti viri merito sancti episcopi multum convenit devotio. Ideoque existimandum hoc illum potuisse, quia plus confidit de episcopi quam de sua virtute: cujus enim manum cum sua loco doloris posuit, per eam tamen obtinere quod petebat existimavit. Amen.

ITINERARIUM

FRATRUM GRANDIMONTENSIIUM,

Sive translatio reliquiarum sanctarum septem virginum sociarum sanctæ Ursulæ e diocesi Coloniensi in ecclesiam Grandimontis.

(*Mémoires de la Société des Antiquaires de l'Ouest*, t. XVIII, p. 547.)

EPISTOLA PRÆVIA.

Omnibus præsentibus et futuris fratribus ordinis D GUILLELMUS et IMBERTUS, in Christo Jesu perpetuam Grandimontis, conservi eorum et fratres eorum, salutem.